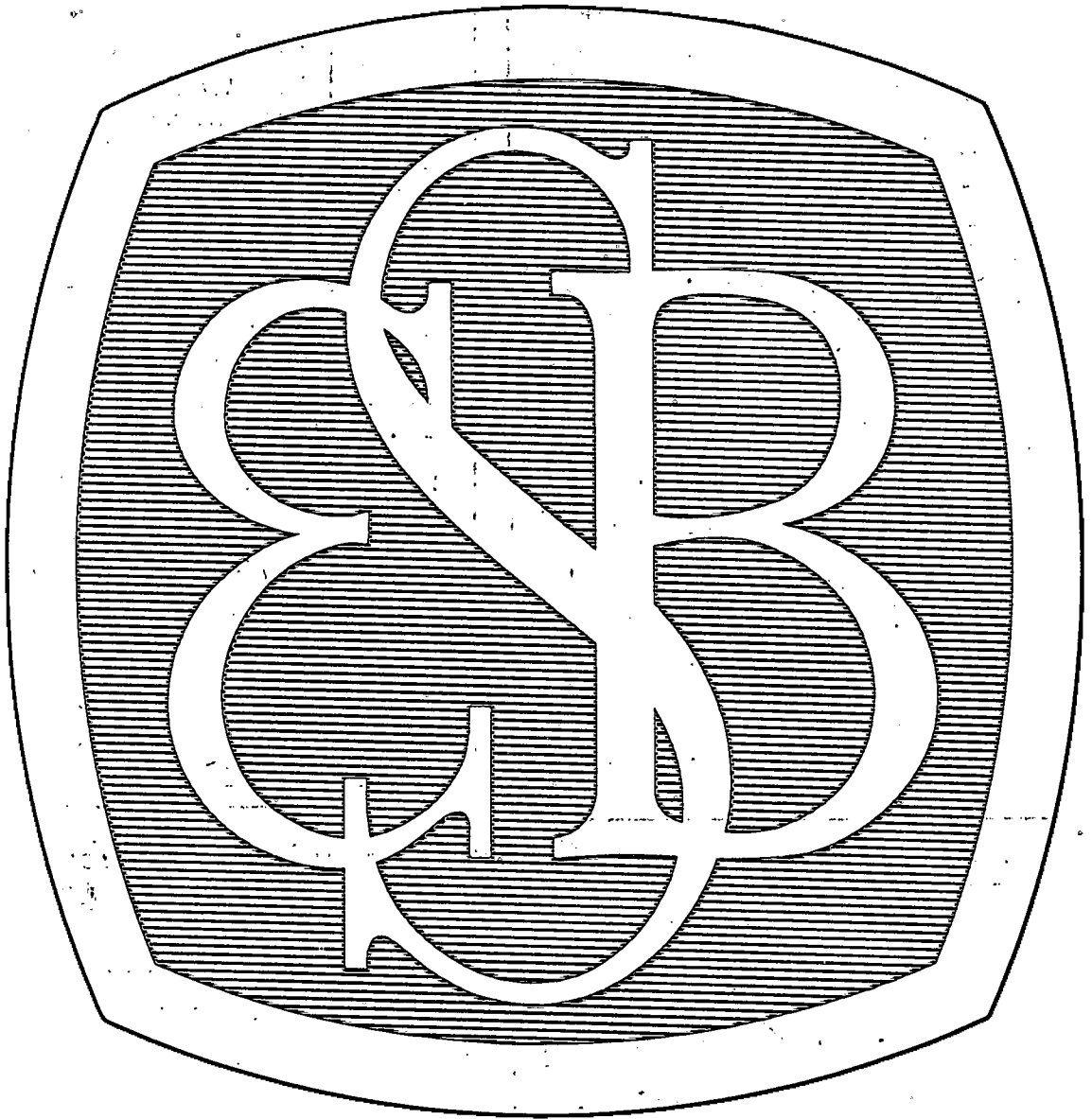

111

Economisch - Statistische Berichten

48e JAARGANG - 30 OKTOBER 1963 - No. 2412

Telkens en telkens blijkt ons weer, hoezeer de nog steeds snel groeiende lezerskring van onze uitgave

deze wegwijzer, speciaal voor de particuliere belegger, wat inhoud, actualiteit en objectiviteit betreft waardeert.

Dit heeft vele redenen: het bevat wekelijks:

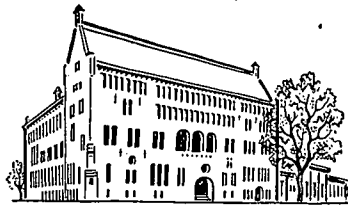
- 1e Interessante (hoofd)artikelen, die steeds actuele onderwerpen deskundig behandelen.
- 2e Een uitvoerig en levendig, bijna dynamisch geschreven beursoverzicht, de stemming goed weergevend.
- 3e Door een ieder te hanteren fondsanalyses, volgens een eigen praktisch systeem, enig voor Nederland.
- 4e Een chronique scandaleuse, fair en onderhoudend geschreven en uiterwaard zonder sensatie.
- 5e Een leerzame vragenrubriek, adviezen voor velen inhoudend.
- 6e Gegevens omtrent vele fondsen (ook van incurante) telkens wanneer hieromtrent iets te melden valt.

Wij zenden u op uw verzoek gaarne gratis een 2-tal proefnummers ter kennismaking.

Adm. Bel-Bel, Postbus 42, Schiedam.

Adviezen
en bemiddeling
inzake
levensverzekeringen
en pensioencontracten

R. MEES & ZONEN

BANKIERS EN ASSURANTIEMAKELAARS
ROTTERDAM

AMSTERDAM / 's-GRAVENHAGE / DELFT
SCHIEDAM / VLAARDINGEN / ALBLASSERDAM

M.A.B. n.v.
K. C. SLIJK

Schiedamsevest 44 d - Rotterdam-1
Tel. 010 - 11 91 11 (2 lijnen)

Makelaars in onroerende goederen.
Vertrouwensopdrachten.

Administraties voor Verenigingen
van Eigenaren (Appartementenwet)

Bemiddeling bij aan- en verkoop
van appartementen (horizontale
verkoop). Specialisten sedert 1951.

★ **TAXATIES** bij aan- en verkoop,
voor successieaangiften, enz.

★ **HYPOTHEKEN**

GRATIS op aanvraag beschikbaar:
"M.A.B. n.v.-Nieuws" - ons maandblad, waarin
regelmatig aantrekkelijke aanbiedingen volledig
omschreven worden opgenomen.

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van de
Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.
Telefoon redactie: (010) 5 29 39. Administratie: (010)
3 80 40. Giro 8408.

Privé-adres redacteur-secretaris: Drs. A. de Wit, Sleedoorn-
laan 17, Rotterdam-12, tel. (010) 18 36 32.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam, Banque de Com-
merce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening
260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steen-
weg 347, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de
Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 34,-, overige landen
f. 36,50 per jaar (België en Luxemburg B.fr. 480).

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts
worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Losse exemplaren van dit nummer f. 1,25.

Advertenties: Alle correspondentie betreffende advertenties
te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij
H.A.M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam, tel. (010)
6 02 60, toestel 8.

Advertentie-tarief: f. 0,36 per mm. Contract-tarieven op aan-
vraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f. 0,72 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt
zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van
redenen te weigeren.

COMMISSIE VAN REDACTIE: H. W. Lambers; J. Tinbergen.
Redacteur-Secretaris: A. de Wit.
Adjunct Redacteur-Secretaris: M. Hart.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens
de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

N.E.H. en N.E.I.

De Nederlandsche Economische Hoogeschool staat op het punt haar halve-eeuw-feest te vieren. De omvangrijke voorbereidingen voor dit tiende lustrum zijn getroffen, het programma is — in de vorm van een aantrekkelijke lustrum-pocket — bekend gemaakt, de uitnodigingen zijn verzonden. Zonder twijfel zullen zeer velen hieraan gevolg geven. Het feit, dat wij de slotwoorden uit de rede van Prof. Lambérs op de Hogeschooldag: „tot weerziens bij het lustrum”, tal van malen hebben horen overnemen, wijst hier reeds op. Het belooft ook een herdenking te worden, de N.E.H. waardig.

„Hoe zit dat nu precies, in hoeverre is het Nederlandsch Economisch Instituut bij het lustrum betrokken?”. Deze vraag werd ons de afgelopen weken van verschillende zijden gesteld. Zij geeft ons aanleiding hier heel in het kort iets te zeggen over de relatie tussen de N.E.H. en het N.E.I. Voor een uitvoeriger informatie verwijzen wij naar het zojuist verschenen gedenkboek van de N.E.H.¹⁾, dat geschreven werd door Prof. Van Stuijvenberg.

Reeds enkele jaren na de oprichting van de Nederlandsche Handels-Hoogeschool stelde Prof. Mr. G. W. J. Bruins, de eerste rector magnificus, aan de raad van beheer voor, een tijdschrift te gaan uitgeven. Hij deed dit mede op grond van het initiatief van een aantal studenten van de Hogeschool, die bij hun studie behoefte hadden aan feitelijk voorlichtend materiaal over het economisch gebeuren. Na de toezegging te hebben verkregen dat de Hogeschool gedurende de eerste jaren eventuele tekorten zou dekken, werd een kring van medewerkers gevormd. Het eerste nummer van „Economisch-Statistische Berichten” verscheen op 5 januari 1916. Aan het eind van hetzelfde jaar trad voor de oorspronkelijke, zo geheten „commissie van leiding” een hechtere, zelfstandige, organisatie in de plaats: de vereniging „Instituut voor Economische Geschriften”, die als voornaamste taak kreeg het uitgeven van „E.-S.B.”. Intussen was reeds gebleken dat de behoefte der studenten door velen in het bedrijfsleven werd gedeeld. „E.-S.B.” sloeg goed aan en werd een landelijk orgaan, dat thans ook al weer het 50-jarig bestaan nadert.

In 1929 werd het N.E.I. in het leven geroepen. Het was de eerste research-instelling binnen de kring der Hogeschool. De werkzaamheden van het N.E.I. werden onder de leiding gesteld van enkele hoogleraren der Hogeschool,

¹⁾ „De Nederlandsche Economische Hoogeschool 1913-1963. Van Handelshoogeschool naar Hogeschool voor Maatschappijwetenschappen”, door Prof. Dr. J. H. van Stuijvenberg, Nijgh & Van Ditmar, Rotterdam/s-Gravenhage 1963, 351 blz., f. 20.

met „algehele zelfstandigheid . . . . ten aanzien van de vraag, welke onderwerpen in studie zullen worden genomen en op welke wijze de onderzoekingen van het Instituut zullen worden ingericht”. Vier jaar later, in 1933, werd het Instituut voor Economische Geschriften opgenomen in het N.E.I., waarmede „E.-S.B.” dus een uitgave van het N.E.I. werd.

Wij zien hieruit dat er vanouds een zekere betrekking bestaat tussen de N.E.H. en het N.E.I. Niet alleen zijn beide instellingen uit dezelfde voedingsbodem ontsproten, ook letterlijk staan zij op dezelfde grond. Als straks de eerste paal wordt geslagen voor het nieuwe hogeschoolgebouw, dan zal deze tevens dienen ter schraging van de toekomstige huisvesting van het N.E.I. De relatie blijft voorts hieruit, dat drie leden van het uit zestien personen bestaande curatorium van het N.E.I. statutair worden gekozen uit en na overleg met het curatorium van de N.E.H. Eveneens is in de statuten van het N.E.I. vastgelegd, dat de wetenschappelijke leiding van de werkzaamheden aan het Instituut berust bij een of meer directeuren, welke gekozen worden uit de hoogleraren in de economische wetenschappen aan de N.E.H.

Het N.E.I. leidt overigens een zelfstandig leven. Het is strikt genomen niet met de Hogeschool verbonden; het is er alleen gevestigd. Dit is, zeker voor de wetenschappelijke kant van zijn bestaan, geen formeel verschil. Op de programma's, op de benoeming van de leden van de wetenschappelijke staf enz., heeft de N.E.H. geen invloed, maar door persoonlijke banden is er parallellisme bij het wetenschappelijk werk en het voortdurend overleg voorkomt verdubbelingen en bevordert de uitwisseling van gedachten. Beide wetenschappelijke instellingen zijn, zoals gezegd, geworteld in dezelfde — vruchtbaar gebleken — bodem. Zo heeft het N.E.I. de dagelijkse leiding en het wetenschappelijk adviseren van het Centrum voor Onderzoekingswerk van de N.E.H. voor zijn rekening genomen. N.E.H. en N.E.I. leven vlak naast elkaar, maar niet langs elkaar. Integendeel, zij leven heel goed met elkaar.

Wat nu de vraag betreft, waarvan wij in het begin gewag maakten, is het dus zo dat het N.E.I. zich inderdaad betrokken voelt bij het lustrum van de N.E.H. Het is daarom dat wij thans een uitzondering maken op de regel, in „E.-S.B.” voorbij te gaan aan de vele jubilea-vieringen in den lande, om ook op deze plaats onze hartelijke gelukwensen aan te bieden aan de besturende colleges van de nu 50-jarige N.E.H. en de gehele Hogeschoolgemeenschap een goed en blij feest toe te wensen.

d. w.

INHOUD

	Blz.		Blz.
N.E.H. en N.E.I., door Drs. A. de Wit	1011	Het derde Euro-Economie congres (II), door Dr. J. A. Geertman	1018
Loonpolitiek en inflatiebestrijding, door Drs. A. A. van Ameringen	1012	Ingezonden stuk:	
Legendevorming rond de loonpolitiek, door Mr. W. J. Wijnberg	1014	Bilaterale of multilaterale hulpverlening aan onderontwikkelde gebieden?, door Dr. A. de Jong met een naschrift van Drs. P. S. J. Ablij	1023
Is de E.E.G. voor ons nog wel een goed gezelschap?, door Prof. Dr. F. Hartog	1016	Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. C. D. Jongman	1025
Beter de E.E.G.-integratie remmen dan afdwingen, door Mr. G. A. van Haeften	1018		

Loonpolitiek en inflatiebestrijding

De verzengende loonstrijd, die in Nederland woedt, blakert ook de kolommen van dit tijdschrift. Verschillende weken achtereenvolgend zijn er belangrijke bijdragen gepubliceerd over het loonvraagstuk zonder dat een duidelijke toenadering van standpunten in zicht schijnt. Waarschijnlijk komen de partijen in de Stichting van de Arbeid nog eerder tot overeenstemming dan de schrijvers in dit blad; gezien de hardnekkigheid, waarmee economen zich aan hun standpunt plegen vast te klampen, ware dit althans voor ons land te hopen. Wij willen in het onderstaande gaarne nader ingaan op de meningen van Prof. Hartog en Drs. Van Son in „E.-S.B.” van 23 oktober jl.

Het karakteristieke in de bijdrage van Prof. Hartog is gelegen in de zelfstandige, „finale” betekenis die aan het prijsniveau als zodanig wordt toegekend. Hij wenst de eventueel tot stand te brengen loonsverhoging zoveel mogelijk door prijsstijgingen af te romen, waardoor het inflatoire effect wordt opgeheven en tegelijkertijd een belangrijke stap wordt gezet in de richting van aanpassing van ons prijspeil aan dat van de E.E.G. Zowel bij de eerste als bij de tweede doelstelling zouden wij een vraagteken willen zetten.

Wij hebben altijd begrepen, dat prijsstijging zowel een van de meest opvallende als een van de meest omineuze gevolgen van inflatie is. Prof. Hartog wil dus een bepaalde vorm van inflatie voorkomen met behulp van een andere vorm van inflatie, m.a.w. de duivel met Beëlzebub uitdrijven. Drie van de vijf centrale normen van de Sociaal-Economische Raad voor de economische politiek worden daardoor in gevaar gebracht: betalingsbalansevenwicht, stabiel prijspeil en zo groot mogelijke sociale rechtvaardigheid. Aan het eerste doeleinde wordt door deze schrijver zelf veel waarde gehecht. Immers, hij stelt dat de betalingsbalans zo min mogelijk schade mag lijden van de loonsverhoging. Naar onze mening zou men van de in 1951 geformuleerde doelstellingen van de S.-E.R. juist deze wel eens enige jaren op de achtergrond kunnen schuiven. Er is sinds 1951 wel iets veranderd, onze betalingsbalans ziet er „vrij gunstig uit”, zoals Prof. Hartog zelf schrijft, en onze reservepositie is nog veel gunstiger, zodat wij ons in het ergste geval wel eens enkele jaren van deficits zouden kunnen veroorloven. Mochten deze inderdaad optreden, dan levert Nederland aldus zijn bijdrage tot het herstel van het internationale monetaire evenwicht en zullen wij, als het te lang duurt, op een gegeven moment onze loonkostenstijging enigszins moeten matigen, op dezelfde wijze als wij dat voor 1963 hadden gepland. Indien wij tegen die tijd voor enige ontspanning op onze arbeidsmarkt hebben gezorgd, kan deze loonplanning dan nog effectief worden ook.

Meer actuele betekenis behoudt de tweede norm van de S.-E.R.: het stabiele prijsniveau, zowel vanwege het voorkomen van onbillijke verschuivingen tussen debiteuren en crediteuren als wegens de derde norm: de sociale rechtvaardigheid. Deze laatste, dus het voorkomen van onrecht tegenover vaste-inkomenstrekkers, wordt door Prof. Hartog in een uithoek van zijn artikel wel sterk in de verdrukking gebracht. Men mag de groep van de vaste-inkomenstrekkers niet te veel identificeren met de groep trekkers van sociale uitkeringen. Er is een belangrijke laag van lijfrentetrekkers, bedrijfspensioentrekkers en alimentatietrekkers, die in steeds ernstiger mate de dupe wordt van de kruipende inflatie en voor wie het indifferēt is of de inflatie langs de weg van de vakcentrales of volgens het systeem-Hartog

wordt teweeg gebracht. In het laatste geval zullen zij het ook niet of nauwelijks zijn, die profiteren van de monetaire neutralisatie in de vorm van vergroting van de liquiditeit van de overheidskas, die in een volgend stadium gebruikt zal worden voor de verzachting van het progressie-effect van de directe belastingen voor de hogere inkomenslagen.

Nog minder geestdrift wekt de tweede doelstelling van Prof. Hartog bij ons: de sanering van ons prijspeil en het optrekken van onze indirecte belastingen tot het niveau van de E.E.G. In tegenstelling tot de divergentie in loonniveau, waardoor inderdaad Nederlandse arbeidskrachten worden afgezogen, blijkt tot nu toe niet, dat het verschil in prijsniveau of peil van indirecte belastingen bepaalde evenwichtsstoringen in het kader van de E.E.G. veroorzaakt. Indien men de hele E.E.G.-situatie overziet, zouden zelfs de „usualisten” moeten toegeven, dat er geen enkele reden is onze prijsvoorsprong eerder dan nodig en meer dan nodig op te geven. Natuurlijk zullen wij door de „forse loonsverhoging” verder inlopen op onze achterstand, maar het zou niet raadzaam zijn uit vrije wil en ongevraagd de dan eventueel nog overblijvende „concurrentiereserve” prijs te geven. Dit zou alleen zin hebben als zulks zou bijdragen tot maximalisatie van ons reëel nationaal inkomen, maar daarover behoeven wij in verband met de elasticiteit van de vraag naar ons uitvoerpakket weinig illusies te koesteren.

Om deze reden doen wij dan ook goed de kwestie van de huurverhoging geheel op eigen, nationale merites te bezien, los van de E.E.G. Wij willen hierop niet uitvoerig ingaan, doch ons beperken tot de constatering dat op de woningmarkt zowel de vraag als het aanbod een zeer geringe elasticiteit vertonen en voorts, dat het evenwicht op deze markt nog ver te zoeken is. De huuraanpassing zal tot het herstel van dit evenwicht dus weinig kunnen bijdragen en — gezien het acute tekort — een inductie-effect hebben op de bouwkosten. De eenmaal onvermijdelijke huuraanpassing zal men daarom moeten doseren naar gelang het evenwicht van vraag en aanbod op de woningmarkt in zicht komt. Indien het tekort duidelijk vermindert, zal men in sneller tempo tot huuraanpassing kunnen overgaan om ten slotte bij het herstel van het evenwicht prijsbeheersing en rantsoenering af te schaffen.

Zowel Prof. Hartog als Drs. Van Son zijn ingegaan op mijn artikel in Het Parool van 15 oktober jl., waarin ik een lans gebroken heb voor een snelle introductie van een geblokkeerd investeringsloon. Daar misschien niet iedereen het advies „léés die krant” ter harte neemt, wil ik resumeren dat ik erop heb gewezen, dat de vakbeweging op het ogenblik moet streven naar een herstel van het sociaal-psychologisch evenwicht om haar voortbestaan ten aanzien van de meest essentiële functies mogelijk te maken. Hoe forser de loonsverhoging en de verbetering van andere arbeidsvoorwaarden, hoe dichter men dit sociaal-psychologisch evenwicht benadert, maar hoe verder men door het sociaal-economisch evenwicht dreigt heen te schieten. Om de inflatoire gevolgen van deze overschrijding van de ruimte te beperken, heb ik voorgesteld een deel van de loonsverhoging, bijv. een vierde deel, niet in contanten uit te keren, doch de werknemers daarvoor te crediteren op een geblokkeerde rekening bij de werkgever. Deze rekening zou na een bepaald aantal jaren moeten worden vrijgegeven, eventueel eerder indien de ontwikkeling van de conjunctuur

dit wenselijk maakt, maar ook bij bedrijfstakgewijze regeling in het kader van c.a.o.-onderhandelingen kunnen worden omgezet in andere vermogenstitels, waarover nader.

Er is, zoals Mr. Dr. Van Rhijn destijds heeft geconstateerd¹⁾, een achterstand in het denken in Nederland op het gebied van het investeringsloon, een achterstand die des te merkwaardiger is als men ziet wat er zoal gezegd en geschreven en „gedaan” is aan de bezitsvorming (de juist gebruikte aanhalingstekens duiden onze twijfel aan ten aanzien van de werkelijke resultaten van onze verschillende premiespaarregelingen in de vorm van additionele besparingen²⁾).

Nu kunnen wij vermoedelijk binnen niet te lange tijd een gezamenlijk rapport van de drie vakcentrales tegemoetzien, terwijl ook het Centraal Planbureau in opdracht van de toenmalige Staatssecretaris Schmelzer zich met het probleem van de vermogensaanwasdeling in de onderneming bezighoudt. Het zou wenselijk zijn, dat ook deze studie op korte termijn wordt gepubliceerd. Dan zullen de pennen en tongen vermoedelijk loskomen en zal er binnen enkele jaren een staatscommissie verrijzen, die weer een paar jaar later met voorstellen zal komen, welke voorstellen hoe dan ook een verdeelde ontvangst zullen vinden. Behoudens bijzondere incidenten zullen de geesten in goed Nederlandse trant in enkele tientallen jaren tot de rijpheid evolueren, die de verwezenlijking van bepaalde vormen van vermogensaanwasdeling mogelijk maakt.

„Behoudens bijzondere incidenten”. De huidige ontwikkeling in de loonsverhoudingen beschouwen wij als zulk een bijzonder incident, dat ons ertoe zou moeten brengen wat meer stuwning in het rijpingsproces te brengen. Het gaat er thans om ons te beveiligen tegen de gevolgen van een emotionele ontlading, die niet alleen het institutionele kader van de loonvorming in gevaar brengt, maar ook een aantal irrationele factoren in de plaats stelt van de macro-economische afweging, waarmee onze loonontwikkeling tot nu toe werd gereguleerd. Het risico van versnelling van het inflatieproces en de daaraan verbonden en reeds gesignaleerde grove onrechtvaardigheid tegenover de vaste-inkomens-trekkers van aanleiding kunnen zijn de invoering van het investeringsloon enkele tientallen jaren te vervroegen. Een matiging van het in zicht zijnde inflatieproces is dit zeker wel waard.

Zó onnederlands is een dergelijke versnelling ook weer niet. Men is er zich weinig van bewust, dat ten tijde van de stormvloed van 1953 al vele jaren lang een Delta-plan ten Departemente in de maak was. Als alles normaal zou zijn verlopen, zou dit plan ongetwijfeld in de loop van een of twee decennia zijn uitgekristalliseerd en tussen 1970 en 1980 het Staatsblad hebben bereikt. De ramp van 1953 heeft doen blijken, dat het mogelijk was deze 20 jaar tot één jaar in te krimpen, zonder dat er sprake was van improvisatie. Als we thans ergens spijt van hebben, betreft dat niet de overijlde doorzetting van het Delta-plan, maar het feit, dat we niet de vooruitziende geest hebben kunnen opbrengen er een aantal jaren eerder aan te beginnen.

Zo kunnen wij ook de inflatiestorm enkele jaren over ons prijsniveau laten woeden om dan na rijp beraad te proberen het kwaad gedeeltelijk in te dammen door middel van een investeringsloon. Daarmee wordt datgene wat zich inmiddels heeft voltrokken, niet meer ongedaan gemaakt.

Zowel Prof. Hartog als de heer Van Son vrezen, dat de psychische weerstanden van de zijde van arbeiders en werk-

gevers onoverkomelijk zullen zijn. Alleen de heer Van Son zouden wij het recht willen toekennen dit argument aan te voeren. Prof. Hartog komt immers met een gedragslijn, die zo onnoemelijk groter weerstand zal opwekken dan het voorstel van een gedeeltelijk geblokkeerde loonsverhoging dat zijn bezwaar minder ons voorstel geldt dan het zijne. Men moet de harteklop van zijn tijd toch wel slecht beluisteren als men in de huidige sfeer aanbeveelt de loonsverhogingen zoveel mogelijk te neutraliseren door verhogingen van prijzen en indirecte belastingen. Over „cerebraal” gesproken! Men zou evengoed kunnen voorstellen terwille van de ontspanning van de arbeidsmarkt de vrije zaterdag maar weer op te heffen. Wij hebben even gedacht dat misschien de excentrische standplaats van Prof. Hartog hem zo werkelijkheidsvreemd maakt tegenover de beroeringen die zich op het ogenblik voordoen. Maar deze verklaring gaat niet op, want tezelfder tijd heeft een andere Groningse hoogleraar het regeringsprogramma van lastenverzwaring bekritiseerd en eraan toegevoegd: „Het is een kind dat gelooft dat de vakbeweging daardoor in haar eisen zal worden gematigd”³⁾.

Wat nu de weerstanden van werkgeverszijde betreft, deze zullen er onmiskenbaar zijn tegen een investeringsloon, zoals zij ook bestaan hebben tegen een loonsverhoging van 8 pCt. en een van 10 pCt. Als putje bij paaltje komt, zullen er toch nog heel wat werkgevers zijn die geen al te groot bezwaar zullen hebben tegen enige aanvulling van hun liquiditeit, vooral in een periode van kredietrestrictie. De door Prof. Hartog gereleveerde „inflatore effecten van een uitzonderlijk grote loonstijging, alsmede de drainerende werking op de liquide middelen van de onderneming” behoeven dan niet door een overeenkomstige prijsstijging te worden opgevangen, zoals hij bepleit. Ook de administratieve complicaties zullen meevallen. Deze zullen niet veel verder behoeven te gaan dan een kolommetje extra op de staten voor de loonbelasting voor het niet-uitgekeerde deel van het loonbedrag, dat vanzelfsprekend volgens de wet premiespaarregelingen van 1961 vrijgesteld zou zijn van loonbelasting en sociale lasten.

De heer Van Son is van oordeel dat de huidige chaotische toestand van de loonvorming weinig bevorderlijk is voor introductie van een systeem van investeringsloon. Hij betreurt het loslaten van het „waarlijk loonsysteem” dat wij tot het eind van de jaren vijftig in stand hebben gehouden en meent, dat het daarom moeilijk zal zijn „het investeringsloon nu de economische rol te laten spelen, die men ervan verwacht. De feitelijke ontwikkeling in de laatste jaren en de collectieve maatregelen, die thans worden getroffen, veroorzaken reeds de gevreesde druk op de prijzen”. Wij willen hierbij aantekenen, dat het helemaal niet vaststaat dat dit loonsysteem in het verleden zo „waarlijk” is geweest als de heer Van Son denkt. Afgezien van andere onevenwichtigheden is er bijv. reden te veronderstellen dat wij een stelselmatige onderwaardering van de arbeidsfactor hebben doorgezet, die alleen verantwoord is geweest in de periode van wederopbouw en betalingsbalansdeficits, maar die al sinds geruime tijd niet meer bij de situatie past.

Maar eigenlijk doet dit niet terzake. Waar het om gaat, is of wij er iets mee zouden bereiken, indien een bepaald gedeelte van de verwachte loonsverhoging van zijn direct bestedingseffect zou worden ontdaan. Gesteld dat men het eens zou kunnen worden over het blokkeren van $\frac{1}{4}$ deel van de 10 pCt. loonsverhoging, dan verminderen wij de

¹⁾ Zie „E.-S.B.” van 30 januari 1963.

²⁾ Zie de introereede van Prof. Drees Jr., blz. 18.

³⁾ Prof. Vondeling in een rede te Amsterdam volgens de N.R.Ct. van 26 oktober 1963.

impuls met ca. f. 500 mln., wat bepaald de moeite waard zou zijn. Ook de „push” van de loonsverhoging op de prijzen wordt verzwakt, omdat hoe de ondernemer ook in theorie zou willen calculeren, hij zich bij een minder grote zwelling van de vraag toch meer rekenschap zou geven van de concurrentieverhoudingen. De heer Van Son stelt zeer terecht, dat een rechtvaardige spreiding van het bezit een van de pijlers van ons vrije democratische bestel vormt; maar laat daarop volgen dat zulks nooit de vorm kan aannemen „van geven aan de een wat van de ander genomen wordt al was het alleen maar om de reden, dat een zo verworven bezit voor de ontvanger geen werkelijke bezitswaarde heeft”.

Dit is natuurlijk maar een betrekkelijke psychologische waarheid; wij kennen allen wel voorbeelden van het genoegen, dat erin schijnt te zitten zich te verrijken ten koste van anderen. Indien de heer Van Son echter bedoelt, dat men met de bekende 2,7 pCt. loonstijgingsnorm voor 1963 achteraf gezien de loontrekkers tekort heeft gedaan en dat deze dus recht hebben op het inhalen van de achterstand, dan willen wij hierin graag meegaan, al lijkt het niet juist er een moreel stigma aan te verbinden. De macro-economische prognostiek heeft gefaald en dit kan de werkgevers, de werknemers noch de regering worden verweten. Het resultaat is geweest dat de werknemers het kind van de misrekening zijn geworden. Het zou verkeerd zijn de werkgevers de bezitsvreugde te misgunnen die dit voordeel hun heeft opgeleverd, al wijzen de tekenen er thans wel duidelijk op dat deze vreugde slechts van tijdelijke aard zal zijn, maar dit geldt „in the long run” voor alle geneugten van het aardse bezit.

Het zij mij ten slotte veroorloofd iets nader op de uitwerking van een stelsel van investeringsloon in te gaan. Indien eenmaal op het hoogste organisatorische niveau overeenstemming zou zijn bereikt over een gedeeltelijke blokkade, zouden meteen bepaalde richtlijnen voor het verdere gebruik van het investeringsloon moeten worden vastgesteld. Aan de hand van deze richtlijnen zouden bedrijfstakgewijze bij de onderhandelingen over nieuwe c.a.o.'s regelingen moeten worden getroffen. Hiervoor zijn allerlei mogelijkheden. Men zou afspraken kunnen maken over tijdelijke rentegevende tegoeden van het personeel bij

de ondernemingen, over omzetting daarvan in langlopende obligaties, winstdelende — eventueel converteerbare — obligaties of in certificaten van aandelen. Tevens zouden afspraken moeten worden gemaakt over het beheer van deze vermogenstitels en over de mogelijkheden tot realisatie daarvan over te gaan, hetzij na een bepaald aantal jaren hetzij indien de omstandigheden van individuele werknemers zulks nodig maken.

Voor bedrijfstakken, waarin de N.V.-vorm niet voorkomt of het kleinbedrijf overheerst, alsmede bij het overheids-personeel zouden regelingen van heel andere aard nodig zijn. Hier zouden de personeelsrekeningen na verloop van enige tijd overgeheveld moeten worden naar spaarbanken of naar speciaal te scheppen beleggingsinstellingen, die de werknemers voldoende zekerheid zouden kunnen bieden en het voor hen tevens aantrekkelijk zouden maken de besparing voort te zetten na beëindiging van de blokkade. Uiteraard zou dit deel van het bedrijfsleven niet profiteren van de additionele liquiditeit, die het vasthouden van het investeringsloon meebrengt. Het is denkbaar deze onbillijkheid op te vangen door de te scheppen speciale beleggingsinstellingen in de gelegenheid te stellen middellang krediet op redelijke voorwaarden te verlenen aan de betrokken sectoren van het bedrijfsleven.

Een speciale band tussen bedrijf en werknemer is in deze laatste categorie van bedrijven alsmede bij de overheid niet te verwezenlijken. In zover staan de daar geëmployeerde werknemers achter bij hun collega's in bedrijven, waar bijv. omzetten in aandelen t.z.t. mogelijk is. Men kan nu eenmaal fundamentele structurele verschillen tussen de diverse categorieën werkgevers niet ongedaan maken en het zou niet redelijk zijn daarop het hele systeem van investeringsloon te laten afstuiten. Dat zou getuigen van een overmaat van perfectionisme, een verschijnsel dat onze loonpolitiek al te vaak ontsierd heeft.

Hier zijn slechts enkele voorlopige en misschien onrijpe gedachten te berde gebracht. Naar mijn mening zou een grondige en evenwichtige uitwerking hiervan op korte termijn mogelijk zijn. Zulks moet niet wachten tot na de overstroming, zoals bij het Delta-plan, maar dient te geschieden vóórdat de monetaire stroomversnelling zich in onze volkshuishouding doet gelden.

Wassenaar.

A. A. VAN AMERINGEN.

Legendevorming rond de loonpolitiek

Onder de titel „Een suggestie ter overwinning van de ruimtevrede in de loonpolitiek” in „E.-S.B.” van 16 oktober jl., stellen Drs. J. L. Bouma en Dr. H. G. Werkema o.m. dat in het recente verleden in Nederland bij de investeringsbeslissingen kon worden uitgegaan van geringe loonstijgingen, met als gevolg dat weinig aanleiding bleek te bestaan tot investeringen in de diepte. Blijkbaar, aldus de auteurs, zullen de bedrijven alleen dan vrijwillig tot investeringen in de diepte overgaan, wanneer dit uit kostenoverwegingen aantrekkelijker is dan investeringen in de breedte, m.a.w. indien de lonen relatief stijgen ten opzichte van de kapitaalgoederen. Dit leidt hen tot de conclusie dat het voor de hand ligt de lonen te verhogen.

Soortgelijke opvattingen worden de laatste tijd van ver-

schillende zijden verkondigd, aanvankelijk nog als veronderstelling, naderhand met steeds meer stelligheid. Wat degene, die met belangstelling van deze opvattingen kennisneemt echter bevreesd is, is dat zij nimmer aan de hand van feiten worden gemotiveerd. Te meer, omdat recente publicaties in een geheel andere richting wijzen. Zo kan bijv. in „E.-S.B.” van 11 september jl. in een „Aantekening”¹⁾ over de Achtste industrialisatienota worden gelezen, dat de verschuiving van breedte- naar diepte-investeringen, reeds voor 1957 aan de gang, zich in versneld tempo voortzette. Een oorzaak hiervan, aldus de nota, is de technische ontwikkeling van meer arbeidbesparende produktie-

¹⁾ „De industriële expansie 1948-1962”.

technieken, o.m. voor automatisering. Deze arbeid-besparende investeringen, zo wordt vervolgd, werden be-vorderd door de stijgende arbeidskosten en de krapte op de arbeidsmarkt, die sinds 1955 — met een korte onder-breking rond 1958 — onze economie kenmerkten ²⁾).

Als men dan nagaat in welke mate de arbeidskosten in Nederland zijn gestegen, dan blijkt van geringe loon-stijgingen in het recente verleden geen sprake te zijn. Illustratief in dit opzicht is de volgende aan het supplement no. 6, 1963 van „Etudes et conjoncture” ontleende tabel, waarin de procentuele stijging van de uurverdiensten van handarbeiders in de industrie uitgedrukt in Franse franks in de periode september 1958 - september 1962 wordt aan-gegeven.

Verenigde Staten:	+ 26,5 pCt.
Frankrijk:	+ 35 „
België:	+ 38,5 „
Ver. Koninkrijk:	+ 45,5 „
Italië:	+ 60 „
Nederland:	+ 75 „
West-Duitsland:	+ 80 „

Evenmin blijkt, dat vóór 1958 de loonstijging in Neder-land in vergelijking met het buitenland gering is geweest, getuige het volgende overzicht van de stijgingspercentages van de uurverdiensten in de verschillende landen afzonder-lijk (dus zonder rekening te houden met eventuele wijzi-ingen in de wisselkoersen) in de periode 1951 tot en met 1957 ³⁾).

Verenigde Staten:	+ 28,9 pCt.
België:	+ 30,6 „
Italië:	+ 31,9 „
West-Duitsland:	+ 48,7 „
Ver. Koninkrijk:	+ 50,1 „
Nederland:	+ 50,8 „
Frankrijk:	+ 53,0 „

Men kan zich vervolgens gaan afvragen of de industriële diepte-investeringen in Nederland t.o.v. de andere landen zijn achtergebleven. In „E.-S.B.” van 28 augustus jl. heeft Dr. Wartna voor de periode 1950-1960 een overzicht ge-geven van de verschillen tussen het investerings- en in-komensaccres per werker in de industrie ⁴⁾. Deze cijfers geven aan met hoeveel procent de arbeidsproductiviteit is toegenomen bij elke vermeerdering met 1 pCt. van de investeringen per werker en zijn derhalve een indicatie voor de mate van diepte-investeringen.

Ver. Koninkrijk:	0,45
België a):	0,75
West-Duitsland:	0,83
Nederland:	0,97
Italië b):	3,61

- a) Incl. dienstverlening.
b) Van 1954 af.

Afgezien van het feit, dat Italië blijkbaar een uitzonde-ringspositie inneemt, valt uit deze cijfers niet af te leiden, dat in Nederland relatief te weinig in de diepte is geïnves-teerd. Als men zich ten slotte realiseert, dat van de ge-noemde landen de lonen in West-Duitsland en het Ver-enigd Koninkrijk tot de hoogste en in Italië tot de laagste behoren kan men niet ontkomen aan gerechtvaardigde twijfel of het verband tussen loonhoogte en loonontwikke-ling enerzijds en diepte-investeringen anderzijds zo evident is, als wordt verondersteld.

Dit alles overziende rijst de vraag of zich rond de zgn. achterblijvende loonontwikkeling niet een legende aan het vormen is waarin loonsverhoging wordt beschouwd als de verlosser van alle kwaad. Indien dit ertoe zou leiden dat ruimtevrees plaats gaat maken voor claustrofobie, zou het wellicht van nut zijn aan de legendevorming rond de loon-politiek een andere richting te geven.

Blijkens het overzicht in „De werkgelegenheid in de industrie en dienstensector” in „E.-S.B.” van 11 september jl. bedroeg de toename van de werkgelegenheid in de periode 1957 tot en met 1962 in de industrie 127.000 man-jaren en in de dienstensector 157.000 manjaren. Meer dan de helft van het werkgelegenheidsaccres in de dienstensector werd blijkbaar geabsorbeerd door de medische en gezondheidsdiensten, de persoonlijke diensten en de horeca-bedrijven en de vermakelijkheidsinstellingen. Aangezien het tekort aan arbeidskrachten in de industrie (excl. bouw, gas-, water en elektriciteitsbedrijven) volgens een recente raming van het C.B.S. ca. 54.500 arbeiders bedroeg, zou als nieuwe slogan kunnen worden gelanceerd, dat de hui-dige spanningen het gevolg zijn van een te grote consumptie van „patates frites”. Hierdoor zou misschien de nodige zelfbeperking kunnen worden bereikt voor een — om met de schrijvers van het in de aanhef dezes genoemde artikel te spreken — minder „wilde” aanpak van het huidige pro-bleem.

In dit verband rest nog een opmerking over het daarin gesuggereerde systeem van loonvorming. Dit komt daarop neer, dat de lonen eerst telkens na verloop van een vooraf door de loonpolitieke autoriteiten bepaald aantal jaren kunnen worden verhoogd, zij het dan ook met een forse sprong. Dit betekent, dat in de loonpolitieke arena de loonpolitiek gaat fungeren als de hoepel, waardoor het bedrijfsleven de sprong moet nemen. De overheid krijgt in dit systeem de rol toebedeeld van de dompteur en de werk-nemers die van het publiek dat moet afwachten of, indien na verloop van de gestelde tijd de omstandigheden dit nog toelaten, het bedrijfsleven bereid of in staat zal blijken de in het programma toegezegde sprong te wagen. Ik kan mij voorshands niet voorstellen, dat partijen bij de c.a.o. met een dergelijke circusvertoning erg ingenomen zullen zijn.

Haarlem.

Mr. W. J. WIJNBERG.

²⁾ Ook de krapte op de arbeidsmarkt is dus blijkbaar niets nieuws.

³⁾ Bron: „Stat. Bundesamt” en „Wirtschaft und Statistik”

⁴⁾ „De verschillen in het investerings- en inkomensaccres

(I. M.)

§ N.V. SLAVENBURG'S BANK §

Is de E.E.G. voor ons nog wel een goed gezelschap?

Inleiding.

Op school hebben wij geleerd dat Nederland met zijn rug naar continentaal Europa en met zijn gezicht naar de zee ligt. Zijn wij door op te gaan in de E.E.G. aan onze ligging ontrouw geworden? Er zijn steeds meer dingen die daarop wijzen. Het gaat er langzamerhand naar uit zien dat wij opgesloten zijn in continentaal Europa en ons bevinden in een verkeerd gezelschap.

Hoe is dit zo gekomen? Kort gezegd omdat wij van de E.E.G. andere verwachtingen hadden dan de feitelijke ontwikkeling nu laat zien. Wij zijn zo naïef geweest om te denken dat wij wel in staat zouden zijn, de hele E.E.G. met haar gezicht naar de zee te draaien. Er waren ook gegronde redenen die deze verwachtingen wettigden. Met Groot-Brittannië werden immers reeds in een vroege fase onderhandelingen aangeknoopt om tot een groot Europees vrijhandelsgebied te komen. Van de landbouw en het verkeer stond nog lang niet vast dat de te ontwerpen gemeenschappelijke politiek zulke protectionistische trekken zou krijgen als thans het geval blijkt te zijn. De associatie-overeenkomst met de verbonden Afrikaanse gebieden kon nog worden gezien als een mogelijkheid tot het openleggen van belangrijke delen van Afrika voor de handel met alle E.E.G.-landen.

Het heeft niet zo mogen zijn. Op al deze onderdelen is het, van ons standpunt en van ons belang uit gezien, de verkeerde kant op gegaan. Laten wij, alvorens hieruit een conclusie te trekken, enige aandacht besteden aan de gang van zaken op deze verschillende gebieden.

Groot-Brittannië.

Wij hebben het niet altijd uitgesproken, maar diep in ons allen heeft toch de overtuiging geleefd dat de E.E.G. slechts een etappe was naar verdergaande Europese en misschien zelfs Atlantische samenwerking. Wij hebben met lange tanden vele ontsnappingsclausules, uitzonderingen, vertragingen en protectiemogelijkheden in het E.E.G.-verdrag geslikt, omdat het de hefboom leek te zijn naar het eigenlijke doel: samengaan van alle Westerse industrielanden. Het was immers duidelijk dat de grote conceptie niet onmiddellijk bereikbaar was. Er moest ergens met een beperkte groep landen worden begonnen, om een eiland te vormen dat dan verder aan kon slibben tot een groot geheel. Het was daarbij niet eens van zoveel belang, welke groep landen de spits zou afbijten. De E.G.K.S.-landen waren, vooral op politieke gronden, reeds bereid gebleken, een vorm van economische samenwerking aan te gaan die passend leek voor de verdere economische integratie. Hier lag dus een mogelijkheid die moest worden aangegrepen. Eerst moest de E.E.G. er komen, opdat er een basis kon worden gelegd van waar uit met redelijke kansen op succes een gesprek over verdergaande economische samenwerking met Groot-Brittannië, de overige West-Europese landen, en, op lossere voet, met de Verenigde Staten kon worden aangeknoopt.

Deze ontwikkeling is in eerste aanleg geheel volgens onze verwachtingen verlopen. Groot-Brittannië heeft, eerst schoorvoetend en daarna van harte, mee willen doen

met de opbouw van een economisch verenigd Europa. Waar wij ons wel in vergist hebben is de mentaliteit van één onzer partners. Was het echter niet wat te veel gevegd, in 1957 te voorspellen dat De Gaulle in 1963 in Frankrijk aan de macht zou zijn?

Ook de Verenigde Staten zijn over de brug gekomen, eveneens eerst schoorvoetend met 20 pCt. tariefconcessies, thans royaal met 50 pCt. tariefconcessies. Of wij deze kans ook zullen vergooien moet nog worden afgewacht. In mei 1964 wordt hierover verder onderhandeld te Genève, in het kader van het G.A.T.T. In ieder geval moeten we erop voorbereid zijn, dat Frankrijk tot alles in staat is.

De landbouw.

Wij als Nederlanders zijn geen kleine zondaars op het gebied van de landbouwprotectie. Maar dat het gemeenschappelijke landbouwbeleid in zo sterke mate bepaald zou worden door de meest protectionistische landen van de Gemeenschap was zelfs de Nederlandse onderhandelaars te dol. Fataal is vooral dat de openheid van de E.E.G. in zulk een belangrijke mate wordt aangetast. Dit werkt zich naar twee kanten uit. In de eerste plaats zal het opvijzelen van het Europese agrarische prijspeil onze concurrentiepositie buiten de E.E.G. belangrijk verzwakken. Dit is vooral voor Nederland, dat een belangrijke agrarische export naar derde landen heeft, een nadeel. Een tweede zeer bedenkelijke ontwikkeling is dat de handelsrelaties met de agrarische exportlanden in de gematigde zone buiten de E.E.G., aanzienlijk worden geschaad. Het aandeel van de externe import van de E.E.G. in de wereldexport van de producten die onder het landbouwregime vallen is niet minder dan 26 pCt. Aan de belangen van die andere exportlanden wordt nauwelijks gedacht bij het ontwerpen van schema's voor de op te richten Europese broeikas. Maar die andere landen denken er wel aan, en wij zullen dat zeker bemerken in de vorm van handelspolitieke verweermaatregelen.

Ook in het interne handelsverkeer trekt de gemeenschappelijke landbouwpolitiek de zaak scheef, doordat de liberalisatie van de handel in landbouwproducten achterblijft bij de rest. Daardoor wordt de export benadeeld van een land dat, zoals Nederland, zich voor een belangrijk deel in agrarische producten heeft gespecialiseerd. Op deze wijze kan de opbouw van de gemeenschappelijke landbouwpolitiek zelfs als een rem gaan werken voor de hele verdere ontwikkeling van de E.E.G.

Het vervoer.

Er is nog een sector die het knelpunt kan worden bij de verdere uitbouw van de gemeenschappelijke markt. Voor deze sector geldt eveneens dat Nederland daarvan het eerste slachtoffer zal zijn. Dit is het vervoer. Ook hiervoor moet een gemeenschappelijke politiek worden ontworpen, en deze politiek wijst eveneens in de richting van contingentering, vermindering van de bewegingsruimte van de vervoerbedrijven en ordening, waar vrijheid bewezen heeft tot het beste resultaat te kunnen voeren. De gemeenschappelijke vervoerspolitiek, zoals de Commissie van de

E.E.G. en de belangrijkste partner-landen deze zien, betekent een aan banden leggen van het Europese vervoersapparaat op het gebied van binnenscheepvaart, weg- en spoorwegvervoer. Nederland is daarvan in grote mate de dupe, omdat wij in zo sterke mate gespecialiseerd zijn op de export van vervoersdiensten naar onze partner-landen. Tot nog toe hebben wij het ergste kunnen tegenhouden, maar straks, na het ingaan van de derde etappe van de verwezenlijking van de E.E.G., kunnen wij worden overstemd. Het ziet er op dit punt dus zeer somber uit, en wij zijn ook in dit opzicht in verkeerd gezelschap.

Wie meer concreet wil vernemen op welke punten de voorstellen van de Commissie tegen ons belang en tegen de openheid van de vervoersmarkt indruisen, denke slechts aan de gedachte van communautaire contingenten (die o.a. een gedeeltelijk teruggedraaien van de liberalisatie in Benelux-verband kunnen betekenen), publikatieplicht (die de concurrentiekracht van de spoorwegen aanzienlijk inperkt) en margetarieven (die niets meer zijn dan een onheiligh compromis, waaraan men zelfs de Acte van Mannheim, welke de vrijheid van het verkeer op de Rijn garandeert, wil opofferen). Er zijn weinig lichtpunten zichtbaar in alles wat de Commissie op het gebied van de vervoerspolitiek wil.

De associatie met overzeese gebieden.

Ten tijde van de verdragsluiting was, vooral in Afrika, nog een groot aantal landen verbonden met onze partners Frankrijk, België en Italië. Het had dus, enige zin, voor deze verbonden overzeese gebieden een speciale regeling op te stellen, met preferenties op de markt van de E.E.G. als geheel en kapitaalverstrekking ook van andere landen dan het moederland. In die tussentijd zijn al deze landen zelfstandig geworden. Bovendien hebben wij ervaren dat zij vrijwel gesloten blijven voor andere landen dan het vroegere moederland en dat met name de gelden die uit het Europese Investeringsfonds worden verstrekt bijna uitsluitend ten goede komen aan Franse aannemers. Dat de associatie-overeenkomst is verlengd en de kapitaalverstrekking zelfs nog wordt uitgebreid, is dus niet meer dan een streven om Frankrijk ter wille te zijn. Maar wat is de zin daarvan? Frankrijk trekt zich niets aan van zijn partners en hun belangen. Wij hebben ons laten chanteren, maar krijgen er niets voor, terug.

In het bijzonder voor Nederland betekent deze ontwikkeling zonder meer een nadeel. Het kapitaal dat wij moeten steken in de vroegere Franse gebieden kunnen wij nu niet gebruiken als begeleiding en stimulering van onze export naar andere ontwikkelingslanden. De discriminatie die wij toepassen tegen landen als Nigeria en Ghana, die

(I.M.)

HOTEL
RESTAURANT

„Het Witte Paard”

Groenezoom 245
Rotterdam-Zuid - Tel. 19 20 20

Beleg modern beleg in

InterUnie

N.V. Internationale Beleggings Unie, Interunie, Postbus 617, Den Haag

(I. M.)

als handelspartners voor ons land vele malen zo belangrijk zijn als de vroegere Franse gebieden, werkt ongunstig in op onze exportmogelijkheden. Dat de associatie thans ook voor dit soort landen open staat is een wassen neus, want het is echt geen uitvlucht als zij zeggen, dat associatie niet in overeenstemming is met hun zelfstandigheid. Ook Latijns-Amerika wordt op deze wijze tegen de E.E.G. in het harnas gejaagd. En waarom dit alles? Er is werkelijk niets dat deze politiek, en met name Nederlands deelneming daaraan, kan rechtvaardigen.

Conclusie.

Het lijkt mij toe dat wij, als we nog een keer de beslissing zouden moeten nemen, mee te doen aan de E.E.G., en dan van tevoren zouden weten dat het in deze richting zou gaan, ernstig zouden moeten overwegen of het niet beter zou zijn, er buiten te blijven.

Nu we er eenmaal in zitten, for better or for worse, moeten we dan toch maar doorgaan in een richting die kennelijk voor ons de verkeerde is? Wij hebben immers iets heel anders bedoeld.

Misschien kunnen we het zo stellen, dat de beste politiek is, voortaan volkomen het been stijf te houden als verdere concessies op het gebied van Europese protectie worden gevraagd. Niet dat dit veel uithaalt, want wij zijn in allerlei opzichten gebonden aan regelingen en afspraken. Het enige dat misschien meer vrijheid geeft aan de Nederlandse onderhandelaars is de overweging, dat de Gemeenschap niet tot iedere prijs behoeft te worden gered, omdat het meer en meer een slechte Gemeenschap wordt, die het redden niet waard is.

Wanneer met name de Franse regering vasthoudt aan het ultimatum, dat vóór het eind van dit jaar de landbouwpolitiek moet worden beslist in de zin zoals zij dat wil, moeten wij dunkt mij niet door de knieën gaan. Het ergste wat gebeuren kan is dat de E.E.G. springt, maar dan zijn wij er meteen met ere van af.

Ik kan mij zelfs indenken dat er een situatie ontstaat waarin de mogelijkheid onder ogen moet worden gezien of wij zelf niet uit de E.E.G. moeten stappen. Zulk een moment zou er kunnen komen als door Frans toedoen de komende onderhandelingen met de Verenigde Staten over wederzijdse tariefverlaging zouden mislukken. Dan is er eigenlijk vrijwel niets meer van de oorspronkelijke doelstelling overgebleven en het beste is dan vermoedelijk, de E.E.G. vaarwel te zeggen en aansluiting te zoeken bij de Europese Vrijhandels-Associatie, die het gezicht naar de zee heeft gewend en niet is belast met een gemeenschappelijke landbouw- en vervoerspolitiek en een associatie met landen die wij nooit zelf zouden hebben uitgezocht. Het is beter ten halve gekeerd, dan ten hele verdwaald!

Haren (Gr.).

F. HARTOG.

Beter de E.E.G.-integratie remmen dan afdwingen

Uitweg uit het integratieslop

De E.E.G.-integratie is in een slop geraakt en menigeen vraagt zich af hoe daaruit te komen. Hier te lande heerst de opvatting, dat juist thans aan de integratiekar stevig moet worden getrokken en dat over de te volgen richting ernstig moet worden getheoretiseerd. Sinds maanden weten wij evenwel, dat men daarmee de kar niet uit het slop en weer in haar vroegere gang krijgt. Als wij het eens anders deden: als wij ons nu eens schaarden onder hen, die de integratie willen afremmen en als wij nu eens trachtten te bereiken, dat de aan de integratiekar trekkenden in de partner-landen zich eveneens gingen intomen. Zou dat niet tot het gewenste resultaat leiden?

Zo'n voorstel lijkt weinig opbouwend, zelfs nogal defaitistisch, doch het opvolgen ervan zou ons wel eens uit het integratieslop kunnen halen. Laten wij namelijk niet vergeten, dat bij het ontwerpen van de E.E.G. ervan is uitgegaan, dat het onderling opruimen van tarieven en contingenten dwingt tot egaliseren, harmoniseren en tot een communautair beleid. Kortom tot integratie op tal van punten, zulks in tegenstelling tot de vrijhandelszone-conceptie, die van de opvatting uitgaat, dat er bij het onderling opruimen van tarieven en contingenten nauwelijks behoefte te worden geïntegreerd ¹⁾.

Als de E.E.G.-conceptie juist is, zal de roep om integratie sterk gaan opklinken wanneer deze wordt afgeremd en dat des te sterker naarmate de onderlinge handelsbelemmeringen verder worden opgeruimd. Daarbij is het van belang, dat voor het opruimen van handelsbelemmeringen vaste termijnen in het E.E.G.-verdrag gesteld zijn, terwijl zulks niet het geval is voor het egaliseren enz. De tweede etappe van de overgangperiode, waarin wij ons thans bevinden, stelt geen termijnen voor het eigenlijke integreren, evenmin trouwens als de daarop volgende slotetappe, die alleen voorschrijft dat er nogal wat helemaal aan het einde van de overgangperiode (1970; verlengbaar tot 1973) tot stand moet zijn gebracht. Wij hebben dus nog heel wat jaren de gelegenheid om zonder verdragschennis te plegen de integratiewerkzaamheden af te remmen.

Wat men dan zoal zou moeten afremmen? Men leze het „Memorandum van de Europese Commissie over het Werkprogramma van de Gemeenschap gedurende de

¹⁾ Schrijver dezes hangt de E.E.G.-conceptie aan (zie „E.-S.B.” van 7 december 1960, alwaar ook werd aangegeven welke grens het E.E.G.-verdrag stelt aan het integreren).

tweede etappe” er op na en men late eens jarenlang rusten hetgeen daar als vóór eind 1965 te verwezenlijken wordt aanbevolen. Een greep: men zou zeer vertraagd moeten behandelen: de integratiewerkzaamheden op het gebied van allerlei douanevoorschriften, op dat van de nationale monopolies, de compenserende heffingen, het vrije verkeer van werknemers, diensten en kapitaal, de concurrentie, omtrent de steunmaatregelen van de overheden, de harmonisaties van wetgevingen, bijv. omtrent de belastingen, de industriële eigendom, ordeningen op het gebied van landbouw, vervoer, energie, sociale zaken en gemeenschappelijke handelspolitiek.

Het thans inluiden van een periode van afremmen zou naast het scherp doen gevoelen van de noodzaak tot integreren ook andere gunstige gevolgen kunnen hebben. Het zou tot consolidatie van het bereikte leiden en zo'n consolidatie zou wel eens gunstig kunnen werken, omdat men in het begin waarschijnlijk wat te hard heeft getrokken. Verder zal door afremming de mogelijkheid tot opnemng van Engeland en andere landen beter worden opengehouden. Immers, hoe minder bij de inzet van nieuwe onderhandelingen geïntegreerd blijkt te zijn, hoe geringer de moeilijkheden zullen zijn.

Afgezien van deze gunstige bijverschijnselen valt te verwachten, dat de roep om integratie zal opklinken zelfs daar waar thans het meest geremd wordt, nl. in Frankrijk. Indertijd was het immers dat land, dat bij de onderhandelingen over de E.E.G. de meest vèrgaande integratie voorstond. Dat valt te verwachten... als de E.E.G.-conceptie juist blijkt te zijn. Is dat niet het geval, dan helpt het getrek en het maken van plannen niets, want als één van de belangrijkste deelgenoten niet wil, zal hij — zoals het verleden ons geleerd heeft — zeer veel spaken tussen de wielen steken.

Laat men niet gaan tegenwerpen, dat de hier aanbevolen terughoudendheid de verbreking van de E.E.G. door Frankrijk zou bevorderen. Het tegendeel is waar, want zulk een houding zou in het huidige stadium — afkeer van supranationaliteit en verandering van bewind bij onze oostburen — door de Fransen als steun worden ervaren. *Stilstand* wordt hier niet aanbevolen: men regele de punten, waarover de Zes het zonder moeite eens worden. *Terughoudendheid* wordt hier wel aanbevolen. Men dringe de integratie niet op, men late haar zichzelf opdringen.

²⁾ s-Gravenhage.

Mr. G. A. VAN HAEFTEN.

Het derde Euro-Economie congres

(II)

In het vorig artikel ¹⁾ vermeldde ik, dat Euro-Economie de kleine dochter is van de grote „Deutsche Gesellschaft für Betriebswirtschaft” ²⁾.

Het lidmaatschap van E. - E. is niet tot de zes landen van de E.E.G. beperkt. Het ligt in de bedoeling in de toekomst ook speciale congressen te houden, gesplitst per land en

per onderwerp. In Frankrijk is dit reeds geschied. Men wil daar congressen houden over de verkooptechniek in de

¹⁾ In „E.-S.B.” van 23 oktober jl.

²⁾ Beide hebben een gezamenlijk secretariaat, Rankestr. 23, Berlijn-W-30, waar de voordrachten van de congressen van beide organisaties verkrijgbaar zijn.

verschillende landen. Het eerste congres, waar ruim 200 deelnemers waren, ging over „La technique de vente en Allemagne”. Verder denkt men aan seminaria, zoals de D.G.f.B. deze houdt in verschillende Duitse steden.

E. - E. schakelt alle politiek uit. Men wenst niet meer dan gesprekken in Europees verband over bedrijfseconomische onderwerpen, hetgeen niet wegneemt, dat men ook af en toe laat spreken over belastingen, banken en verzekeringen. Dit is het grote verschil met haar zuster in Indianapolis, die afdelingen heeft voor Europa, Latijns Amerika, Azië en Afrika en die o.a. de problematiek van de ontwikkelingsgebieden aan de orde stelt.

Het eerste congres vond in 1961 in Brussel plaats, in het „Palais des congres”, onder het thema: „Betriebswirtschaftliche Erfahrung - Betriebswirtschaftlicher Fortschritt in Europa”. Daarbij ging het om de concurrentieregels, kosten- en rentabiliteitsproblemen, harmonisering van de ondernemingsvormen, harmonisering van de belastingen en uniformering van bedrijfseconomische begrippen.

Het tweede congres in 1962 in Parijs had als thema: „Betriebswirtschaftliche Erkenntnisse - Betriebswirtschaftliche Zukunftsaufgaben im europäischen Raum”. Op dit congres bleek wel, dat men calculatieproblemen, marketing en bedrijfsvergelijking het meest belangrijk achtte. Vandaar dat deze onderwerpen in 1963 de hoofdschotel vormden van het congres in Zürich.

Intussen had de Franse sectie op het belang van het vierde Franse plan gewezen. Men wenste, dat het derde congres geheel hieraan gewijd zou worden. Het Generalsekretariat te Berlijn kon dit niet accepteren. De motivering was: wij moeten ons zelf bedruipen. De D.G.f.B. is wel genegen voorschotten te geven en haar secretariaat ter beschikking te stellen. Meer dan de helft van de deelnemers bestaat uit Duitsers. Wij vrezen onvoldoende deelname, als wij de Franse sectie haar zin geven. Bovendien staat het vierde Franse plan dicht bij de politiek en dat is ons statutair verboden.

Toen echter in het voorjaar 1963 op het congres van D.G.f.B. te Wiesbaden er in Duitsland wel degelijk belangstelling voor het vierde Franse plan bleek te bestaan, besloot men een concessie te doen door op de dinsdagavond een extra-voordracht in te lassen. Hoge verwachtingen had men niet.

Voorts rees de vraag, wie de voordracht zou moeten houden. Monnet en Marjolin wilde men liever niet vragen, vanwege hun verbondenheid met de politiek. E. - E. is immers een vereniging ter bestudering van bedrijfseconomische problemen. Het geheel vond men toch al riskant, omdat men vreesde, dat voordracht en discussie zouden afglijden naar de politiek. Van de discussie stelde men zich niet veel voor. In feite bleek, dat de Fransen gelijk hadden. De voordracht werd een hoogtepunt van het congres. Zij werd gehouden door een professor uit Rennes.

M. Bertin: Limites et possibilités de l'entreprise dans l'économie libre et dans l'économie influencée par l'Etat.

Bertin begon met een uiteenzetting van „l'économie libre” en „l'économie influencée”. Deze laatste is noodzakelijk vanwege de grote investeringen door de overheid. Deze bedragen in Frankrijk 40 pCt. van de totale investeringen, in Duitsland 30 pCt. Het gaat daarbij vooral om vermindering van risico. Er zijn twee landen, die te dezer zake ervaring hebben, nl. Frankrijk en Nederland. Frankrijk heeft een „plan indicatif”, gericht op „une économie informée” en „une économie consentie”. De „économie

elk aandeel

'Vereenigd

Bezit van

1894'

vormt in

feite een

deskundig

samengestelde

aandelen-

portefeuille

Dit is mogelijk, omdat 'Vereenigd Bezit' een beleggingsmaatschappij is, die de gezamenlijke inbreng van haar aandeelhouders belegt in ca. 200 zorgvuldig geselecteerde fondsen. Zodoende wordt een belang verkregen bij tal van bedrijfstakken in binnen- en buitenland. Elk aandeel 'Vereenigd Bezit van 1894' verschaft U een aantrekkelijk rendement met beperking van risico.

Alle banken en commissionairs kunnen U inlichten.

N.V. VEREENIGD
BEZIT VAN 1894

De voordelen van aandelenbezit met beperking van risico.

WESTERSINGEL 84, ROTTERDAM

(I. M.)

informée" heeft vooral tot taak de onderlinge afhankelijkheid van de economische beslissingen te onderzoeken. Met deze taak zijn belast het „commissariat au plan" en het Ministerie van Financiën, daarin gesteund door commissies, die zowel verticaal als horizontaal zijn opgebouwd. In dit geheel blijft de vrijheid van de onderneming zowel op korte, als op lange termijn gehandhaafd. Bertin sprak in het Frans, maar had een zorgvuldig bewerkte Duitse vertaling verstrekt, die tevoren door de tolken bestudeerd was.

Aan de discussie, die 1½ uur in beslag nam, namen 11 personen deel, behorende tot 7 nationaliteiten. Zij ving aan met 3 Franse bijdragen, die zeer verhelderend waren. Van één Franse professor, die heel de geschiedenis van het plan wilde behandelen, moest de spreektijd worden beperkt.

Van Nederlandse zijde werd opgemerkt, dat men in Frankrijk niet meer gelooft in Keynes, noch in Leontief; dat het Nederlandse plan nationaal is en het Franse ook; dat in tegenstelling tot het Nederlandse het Franse plan geschikt is voor uitbreiding over de E.E.G.; dat het Nederlandse plan een plan is op korte, het Franse op lange termijn; dat Frankrijk in verband met het plan het bankwezen, althans de 4 grootste banken, genationaliseerd heeft en Nederland niet.

Er was een felle kritiek op het plan van Duitsland en België. De opmerkingen uit Zweden, Denemarken, Oostenrijk en Engeland waren meer informatief. Het is de leiding van E. - E. duidelijk geworden, dat op het komende congres het vierde Franse plan niet mag ontbreken en dat er ruim tijd moet zijn voor discussie.

Ook is gebleken, dat het plan door de organisatie per branche, bedrijfseconomisch is, en dat zijn uitvoering ambtenaren eist, die uitstekend economisch geschoold zijn. De voordrachten, die ik in het vorige artikel besprak, bleken goed te passen in het Franse plan. In Wiesbaden, waar zoals gezegd, het Franse plan eveneens in de discussies aan de orde kwam, zei een hoge ambtenaar van buitenlandse zaken uit Bonn: op 1 januari 1967 zal de Euromarkt voor industriële producten voltooid zijn. Met onze wetgevingen op het gebied van belastingen, sociale wetgeving, levensmiddelen—keuringsvoorschriften, vestigingseisen enz. zijn wij nog lang niet klaar. Wij hebben een plan nodig. Van de zes landen is er maar één dat een plan heeft. Wij hebben het bestudeerd. Het is goed. Bovendien is het geschikt voor Europese uitbreiding.

Over het bankwezen was er maar één voordracht, nl. van Dr. Carl Zimmerer, Geschäftsführender Gesellschafter der Interfinanz, Düsseldorf.

C. Zimmerer: Harmonisierung des Wertpapierverkehrs.

Zimmerer begon met te wijzen op het feit, dat Duitse verzekeringsmaatschappijen van het „Bundesaufsichtsamt" (onze Verzekeringkamer) niet in buitenlandse effecten mogen beleggen. Letterlijk zei hij: „Man ist hier ähnlich ausländerfeindlich wie die schweizerische öffentliche Rentenversicherung, die jahrelang keine deutschen Papiere als Vermögensanlage zuließ, obwohl es schweizerische Papiere gar nicht in dem benötigten Ausmass gab".

Vervolgens nam hij de beperkende bepalingen van de andere E.E.G. landen stuk voor stuk onder de loupe. Het recht is zo verschillend, dat zeker van discriminatie kan worden gesproken. Met voorbeelden toonde hij aan, dat buiten de E.E.G. vooral de Zwitsers zich daaraan

schuldig maken: „In der Schweiz darf man keine Grundstücke kaufen, wenn man kein Inländer ist".

Zimmerer besprak vervolgens de verschillen in effecten- zegel, emissieprovisie, rentevershillen, belastingen, „Kreditwesengesetz" in vergelijking tot andere landen, de publicatievoorschriften; hij gaf vele voorbeelden van bedrog bij internationale emissies, de verkoopmethoden van effecten enz.

Ook had hij het over „Überfremdung" en weer waren het Zwitsers: „Schweizerische Aktiengesellschaften haben ihre Anteile teilweise von Inhaberpapieren auf Namenspapiere umgestellt mit dem Ziel, die Gesellschaften zu verschweizern" . . . . . „wenn die Schweizer den Ausländern den Erwerb ihrer Aktien verbieten wollen, dann könnte das die Folge haben, dasz die diskriminierten Länder . . . auch den Schweizern verbieten ihre Aktien zu kaufen".

Ik kan mij nog voorstellen, zo zei Zimmerer, dat in Italië voorgeschreven wordt, dat commissarissen de Italiaanse taal machtig moeten zijn en het Italiaanse recht moeten kennen. Maar wat de Zwitsers doen, gaat veel te ver.

Zimmerer brak een lans voor internationale effectengiro, uniformering van nummering, druk en juridische voorschriften.

De toegeworpen handschoen werd door een Zwitsers bankier opgenomen. Er ontspoon zich een uiterst felle discussie.

Het was de eerste maal, dat op een E. - E. congres het bankwezen aan de orde kwam. Er is duidelijk reden om dit thema een volgende keer wederom aan de orde te stellen.

Merkwaardigerwijze is dit niet het geval ten aanzien van de verzekeringen. De congresleiding had zich hiervan veel voorgesteld maar het is erg tegengevallen. De inleiders waren: Prof. Dr. M. Grossmann, Versicherungs-wirtschaftslehre, Sankt Gallen; J. Fouchet, Comité d'action pour la productivité dans l'assurance, Parijs; Dr. H. Müller-Lutz, Directeur Allianz Versicherungs-Aktiengesellschaft, München.

De verzekeringspecialisten hadden het nadeel, dat er gelijktijdig over statistiek gesproken werd. Dit onderwerp trok aanzienlijk meer belangstelling dan verzekeringen. Over statistiek was elk jaar gesproken; verzekeringen werd voor de eerste maal behandeld. Opgemerkt moet worden, dat een onderwerp als „vervoer" nog niet aan de orde geweest is. Het zwaartepunt van de voordrachten ligt bij de E. - E. congressen tot nog toe bij „industrie", daarna komt „handel". Voor „banken" is een geslaagde proef genomen; het onderwerp „vervoer" is geheel buiten beschouwing gebleven; „verzekeringen" was, naar het zich laat aanzien, waarschijnlijk een mislukking.

Overigens moet worden opgemerkt, dat er, behalve in Duitsland, veel te weinig samenwerking is met bestaande organisaties. Er zijn per bedrijfstak vele internationale verenigingen, waar men nog nooit van E. - E. gehoord heeft. Toch zou het hun ongetwijfeld profijt opleveren, als zij met E. - E. samenwerkten en de vereniging op zodanige wijze financieel steunden, dat zij meer kon doen. Dit alles is in Europa veel moeilijker dan in de Verenigde Staten. Indianapolis kon groots opgezet worden door financiële hulp van de Ford Foundation.

Grossmann sprak over: *Betriebswirtschaftliche Konsequenzen aus der kommenden Versicherungsregelung des Gemeinsamen Marktes für europäische Versicherungsgesellschaften.*

Grossmann wees op de grote verschillen in het toezicht op de verzekeringsmaatschappijen. In het Engelse systeem is er een grote invloed van de publieke opinie, Frankrijk en Italië hebben een zeer gedetailleerde controle van overheidswege. Er is een voorlopig controlereglement van de Europese Commissie. Hij wees op de noodzaak van vestigingsvrijheid.

Het is te verwachten, dat binnenkort de concurrentie zeer verscherpt zal worden. De acquisitie- en de exploitatiekosten zullen sterk verminderd moeten worden door rationalisatie en een betere scholing van het personeel. Op dit gebied zijn thans werkzaam het „Comité d'action pour la productivité dans l'assurance" te Parijs en het „Centre européen pour la formation dans l'assurance" te Sankt Gallen. Men zal bovendien meer aandacht moeten schenken aan publiciteit en public relations. De grotere markt zal leiden tot samenwerking en concentratie van verzekeringsmaatschappijen.

In de discussie bleek o.a. dat de marketingsproblemen voor verzekeringsmaatschappijen zeer belangrijk zijn en dat de methoden van marketing in de verschillende landen zeer uiteenlopen.

Fouchet wees op de verandering in de te verzekeren risico's, het marktonderzoek en de automatisering van de administratie, die door de grotere markt noodzakelijk worden.

Müller-Lutz zette uiteen, dat bij uitbreiding van het werkterrein naar het buitenland moet worden nagegaan of het plan mogelijk is, of het misschien noodzakelijk is (risicospreiding, marktpositie enz.) en of het plan op lange termijn gezien rendabel zal zijn.

Er zijn vele vormen, waarin zulke uitbreidingen kunnen worden gerealiseerd, bijv. incidentele dienstverlening, de gevolmatigde agent, filialenstichting, deelname in aandelenkapitaal, oprichting van een nieuwe maatschappij en belangengemeenschap. Aangezien de E.E.G.-regeling ertoe leidt, dat in de toekomst alle maatschappijen van de zes landen als binnenlandse maatschappijen te beschouwen zullen zijn, zal de situatie van maatschappijen buiten de E.E.G. in de Europese markt moeilijker worden.

Gelijktijdig met verzekering werd *statistiek* behandeld. Als sprekers traden op C. Doehring, Direktor Bayerische Hypotheken- und Wechselbank, Hannover; G. Vandeplassche, Statistisches Amt der europäischen Gemeinschaften, Brussel; Dr. G. Bruckmann, Bundeskammer der gewerblichen Industrie, Wenen.

C. Doehring: Auf dem Wege zur europäischen Währungsunion - Koordinierte Geld- und Kreditstatistiken wichtige Voraussetzung.

Doehring betoogde, dat het in het verenigd Europa noodzakelijk is, dat verenigingen van banken, instituten van hogescholen en statistische bureaus samenwerken met het doel te kunnen komen tot een gecombineerde bankbalans van de zes landen. In de afzonderlijke landen bestaan reeds geconsolideerde bankbalansen, bijv. in Duitsland en Frankrijk per maand, in België per kwartaal. Zulke geconsolideerde balansen zijn ook nodig voor de circulatiebanken. Doehring gaf een schema voor de geconsolideerde balans van de circulatiebanken.

G. Vandeplassche: Harmonisierung der Aussenhandelsstatistiken.

Om verschillen te vermijden stelt Vandeplassche voor

het importdocument van het importland te gebruiken als exportdocument van het exportland. De nomenclatuur biedt steeds grotere moeilijkheden: alleen voor chemische producten bevat de internationale lijst al 12.000 artikelen. Desondanks is het noodzakelijk zicht te krijgen op de ontwikkeling van de goederenruil, zowel nationaal als internationaal. Sinds de conventie van Brussel in 1913, waartoe 68 landen toetraden, zijn er niet minder dan 7 nomenclatuursystemen bijgekomen. De Europese Commissie ziet de noodzaak van het ontwikkelen van een nomenclatuur voor de zes landen, opgesteld volgens de soort goederen en hun toepassingsmogelijkheid.

G. Bruckmann: Harmonisierung der Lohnstatistiken in den E.W.G. - und E.F.T.A. - Staaten.

Sinds 1923 heeft het Internationaal Arbeidsbureau in Genève 10 conferenties van arbeidsstatistici gehouden, met het doel algemeen geldende standaarden voor de statistieken op te stellen. Desondanks moeten de statistieken nog steeds per land gegeven worden.

Het statistisch bureau van de E.E.G. heeft goede vergelijkbaarheid verkregen voor 14 industriële bedrijfstakken in de 6 landen. Dit was — afgezien van de Kolen- en Staalgemeenschap — de eerste echt internationale opstelling: Echt vergelijkbare loonstatistieken kunnen eerst verkregen worden na de harmonisering van de belastingen en van de sociale wetgeving in de zes landen.

De algemene leiding van de groep statistiek berustte bij Doehring. Dit was ook het geval in Brussel en in Parijs. Voor de eerste maal in de geschiedenis van E. - E. slaagde Doehring erin een internationale discussiegroep te formeren en dit ondanks het vrij groot aantal deelnemers. Hiertoe heeft ongetwijfeld bijgedragen, dat statistici blijkbaar vrij vlot in talen waren. Afwisselend werd Duits, Frans, en Engels gesproken. Het merkwaardigste was echter wel, dat ervaringen van de meest verschillende ondernemingen in de verschillende landen uitgewisseld werden.

Het laatste onderdeel van het congres bestond uit *belastingen*. Te dezer zake kon men aansluiten op ervaringen in Brussel en Parijs. Als sprekers traden op: W. Mersmann, Präsident des Bundesfinanzhofes, München; J. Jansen, Europese Commissie, Brussel; Dipl. - Kfm Dr. H. Fischer, Deutscher Industrie- und Handelstag, Bonn; J. Andrieu, Bureau d'études fiscales Francis Lefebvre, Parijs. Wegens tijdgebrek moest een voordracht van Dr. G. Croxatto, Genua, over „Die neue italienische Dividendensteuer in Beziehung auf die ausländischen Inverstitutionen in Italien" uitvallen.

W. Mersmann: Das künftige E.W.G. - Steuerrecht.

Mersmann betoogde, dat bij de harmonisering van de belastingssystemen de omzetbelasting de voorrang moet hebben. Hij gaf een overzicht van hetgeen sinds het vorige E. - E. congres bereikt is. Hij constateerde, dat er, ondanks de moeilijkheden in de E.E.G., een sterke harmoniserings-tendenz aanwezig is.

J. Jansen: Der gegenwärtige Stand der Umsatzsteuer-Harmonisierung.

Jansen besprak de richtlijn, welke de Raad van de E.E.G. op grond van de artikelen 99 en 100 van het verdrag, aan alle lid-staten gericht heeft. Zij betreft de overgang van het in vijf landen bestaande cumulatieve systeem naar het Franse systeem van heffing over de toegevoegde waarde.

H. Fischer: *Abschaffung der steuerlichen Grenzen - das Zentralproblem der Harmonisierung der Steuern.*

Fischer kwam met een lijst van wensen voor de harmonisering van de verschillende belastingen in alle zes landen.

J. Andrieu: *L'Imposition des sociétés internationales en droit fiscal français.*

Andrieu behandelde het geval van een internationale groep beheerst door een Franse maatschappij en het andere geval, dat zij beheerst wordt door een vreemde maatschappij, een en ander in verband met internationale verdragen ter voorkoming van dubbele belasting.

Hoewel er vier voordrachten zijn geweest, moet toch worden opgemerkt dat het aandeel van de belastingvoordrachten op de E.-E. congressen terugloopt. De vraag is, of zij niet beter naar speciale congressen of seminaria kunnen verhuizen en of zij dan nog wel nodig zijn, omdat de International Fiscal Association zich hiermee bezig houdt.

Er zijn in dit verband een aantal belangrijke vragen, bijv.: Wat moet de relatie van E. - E. zijn tot de efficiëntie-instituten, in het bijzonder R.K.W., C.N.O.F., B.I.M. en N.I.V.E., resp. Rationalisierungs Kuratorium der Deutschen Wirtschaft, Comité national de l'organisation française, British institute of management, en Nederlands instituut voor efficiency? Hoe moet de relatie zijn tot de bestaande internationale organisaties per branche? Maar bovenal is de vraag: hoe moet de verhouding zijn ten opzichte van de politiek? Kenmerkend is, dat Berlijn voor de D.G.f.B. een grote subsidie van een „Gewerkschaft” afgewezen heeft. Waarschijnlijk mede onder invloed daarvan, heeft men de beide eerste congressen strikt neutraal gehouden. Zürich bood een afwijking van deze regel door het vierde Franse plan toe te laten. De aanraking met de politiek geschiedde op een terrein, waar men dit niet verwachtte, nl. het bankwezen. Het Duitse congres over soortgelijke onderwerpen, dat eind februari/begin maart van elk jaar, door de Deutsche Gesellschaft für Betriebswirtschaft te Wiesbaden gehouden wordt, is veel minder neutraal.

Ik wil niet nalaten nog een enkel woord daarvan te zeggen, omdat op dit congres, bij de discussies en in gesprekken tijdens de pauzes, bleek, dat er in Duitsland een vrij bittere stemming ten opzichte van Nederland heerst. Deze stemming was er ook aan de zijde van de weinige

n.v. LIJEMPF

Productiebedrijven, waar circa 800 personen werkzaam zijn, verspreid over vijf provincies in Nederland.

De directie wenst in contact te treden met geïnteresseerden in de functie van

hoofd bedrijfseconomische afdeling

De taak omvat o.a. de behandeling van

- resultatenanalyse
- costing
- rentabiliteitsbewaking
- bedrijfseconomische optimumvraagstukken

een en ander zowel in informerende als adviserende zin.

Candidaten met economische opleiding op academisch niveau moeten in een soortgelijke functie in het bedrijfsleven hun sporen verdiend hebben. Tijdens de inwerkperiode kan gerekend worden op de steun van externe deskundigen.

Op ernstige kandidaten zal een beroep kunnen worden gedaan tot medewerking aan een psychologisch onderzoek.

Brieven te richten aan de directie, postbus 406 te Leeuwarden, zullen door deze vertrouwelijk worden behandeld. Mondelinge informatie over de functie wordt desgevraagd verstrekt door het Hoofd van Afdeling Personeelszaken, tel. 05100-2 39 41, toestel 07.

Franse bezoekers. De punten waar het om gaat, zijn:

1. De omzetbelasting. Men vreest „Wettbewerbsverzerrungen” doordat Nederland eerste levensbehoeften, textiel en schoenen, vrijstelt.

2. De concurrentieregels. Men was, zowel aan Franse als aan Duitse zijde, vrij goed op de hoogte van onze Wet Economische Mededinging. Hetzelfde geldt voor de Prijzenwet en de artikelen 1401 B.W. en 328 bis W.v.S.

3. De vestigingsregels. Onze diploma's zijn een hinderenis voor buitenlanders. De „Niederlassungsgesetzgebungen” van Duitsland en Frankrijk zijn geheel anders.

4. De handelspolitiek ten opzichte van Japan, die minder liberaal is dan de Duitse.

In verband hiermee staat kritiek op de Wet op de Bedrijfsorganisatie, de Winkelsluitingswet, de Warenkeuringswet, de Wet op het Cadeaustelsel enz.

Het komt mij voor, dat voor Nederlandse ambtenaren Wiesbaden een uitstekende gelegenheid biedt, om de Duitse mening te peilen, omdat daar niet alleen ondernemers en een enkele hoogleraar komen, maar ook hoge ambtenaren van de departementen in Bonn. Zoals ik reeds vermeldde, was een verdere merkwaardigheid de vriendelijke stemming ten opzichte van het vierde Franse plan. Men wilde zelfs

de T.V.A. (taxe sur la valeur ajoutée) accepteren.

Voor suggesties ten aanzien van het komende congres in Nederland houd ik mij aanbevolen.

Tilburg. Dr. J. A. GEERTMAN.

INGEZONDEN STUK

BILATERALE OF MULTILATERALE HULPVERLENING AAN ONDERONTWIKKELDE GEBIEDEN?

Het artikel van Drs. P. S. J. Ablij, onder bovenstaande titel gepubliceerd in „E.-S.B.” van 14 augustus 1963, dwingt mij tot enige tegenspraak, al ben ik mij bewust mij hierbij wellicht enige moeilijkheden op de hals te halen, in het bijzonder omdat mijn bezwaar niet geldt de theoretisch juiste fundering van het beoog van de heer Ablij.

De multilaterale hulp als beschreven door de heer Ablij veronderstelt een zeer verregaande coördinatie, eigenlijk een centrale beslissing over alle hulpverlening. Het is juist dat deze nog niet bestaat, want de hulpverlening, waarin de Verenigde Naties worden gekend, gebeurt nog niet met de brede visie „om adequaat te zijn aan de immense taak waarvoor de gang der historie het Westen nu eenmaal gesteld heeft”. Hoewel ik het gaarne ermee eens ben, dat de taak immens is, geloof ik niet, dat in de Verenigde Naties of elders die brede visie — indien deze al geldend zou worden — in daadwerkelijke kracht zou worden omgezet. De juiste organisatievorm voor een verantwoorde multilaterale hulpverlening kan m.i. niet gevonden worden wanneer men uitgaat van de visie van de heer Ablij, nl. dat de verleende hulp in haar uitwerking, in haar resultaat (in de onderontwikkelde landen) niet mag botsen met de centrale coördinatie.

Afgezien van de ontwikkeling, hoe goed ook gecoördineerd, waardoor in de loop der jaren de belangen der onderontwikkelde gebieden toch tot onderlinge concurrentie en fricties zullen leiden, lijkt het mij, dat een belangrijk element over het hoofd is gezien. Kort geformuleerd komt de beoordeling van de verleende hulp door de onderontwikkelde landen hierop neer, dat zij deze beschouwen als een vorm van samenwerking. Samenwerking veronderstelt, dat de gevende en de ontvangende partij beide mondig zijn, beide een oordeel hebben. In de centrale coördinerende instantie zullen de onderontwikkelde landen dus een belangrijke stem moeten hebben. Het is stellig voor deze landen niettemin onaanvaardbaar, dat een ontwikkeling in een bepaald land juist of minder juist zal worden geacht

VASTGOEDBELEGGINGSFONDS IMMOFUND 1962

UITGIFTE van 2500 participatiebewijzen aan toonder

Ondergetekende bericht, dat zij de inschrijving op bovengenoemde participatiebewijzen, uitsluitend voor houders van de reeds uitgegeven participatiebewijzen, openstelt op

DONDERDAG 7 NOVEMBER 1963,

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur,

ten kantore van

**NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ, N.V.,
ZUIDHOLLANDSE BANK N.V.,
ZUIDHOLLANDS EFFECTENKANTOOR N.V.,**

te Amsterdam, Rotterdam, en 's-Gravenhage, voor zover aldaar gevestigd,

tegen de prijs van f 1048,- per participatiebewijs,

op de voorwaarden van het prospectus d.d. 28 oktober 1963.

Exemplaren van het prospectus en van de door ondergetekende uitgegeven folder, m.b.t. het Vastgoedbeleggingsfonds ImmoFund, zomede inschrijvingsbiljetten zijn verkrijgbaar bij de kantoren van inschrijving.

N.V. BEHEER- EN BELEGGINGSMAATSCHAPPIJ IMMOFUND

Rotterdam, 28 oktober 1963.

op grond van een algemeen coördinatieplan. Zij zijn immers onafhankelijk.

Ongetwijfeld bedoelt ook de heer Ablij te waarschuwen voor de typisch rationele benadering — in het Westen nog veel voorkomend — van de problemen der versnelde ontwikkeling. Zolang echter de onderontwikkelde landen hun eigen visie op deze problemen niet kunnen waarmaken, zal de gecoördineerde multilaterale hulp, volgens de mening van de heer Ablij, slechts verantwoorde resultaten kunnen boeken indien hierover centraal wordt beslist, tegelijkertijd echter met de m.i. noodzakelijke instemming van de onderontwikkelde landen. Deze instemming lijkt mij dus onbereikbaar. Er blijft — naar mijn mening — geen andere mogelijkheid dan zo goed en zo kwaad als het kan te coördineren en aan deze coördinatie een adviserende functie te verbinden, aannemende dat een dergelijke adviesinstantie aanvaard zou worden door alle partijen.

In de praktijk betekent dit, dat de hulpverlenende landen de bilaterale hulp zo goed mogelijk moeten inpassen in de ontwikkeling van het hulpontvangende land, mede afhankelijk van de fase waarin deze zich bevindt. Er zou reeds veel bereikt zijn indien — ook in Nederland — hieraan aandacht werd besteed en de Nederlandse regering hierover gegevens verzamelde, opdat bij de beoordeling van

te verlenen hulp in aanmerking kon worden genomen in hoeverre deze een bijdrage zou zijn tot welvaartsontwikkeling. Aan de coördinatie in deze zin ware in Nederland meer aandacht te besteden. Een daardoor meer verantwoord bilaterale hulp kan resultaten bereiken, die aan de eis van samenwerking tussen gevende en ontvangende partij voldoen. Er zijn vele, te vele projecten die aan de ontwikkeling kunnen bijdragen en zichzelf daarin kunnen inpassen. Ook Nederland kan zonder zelfverwijt renderende bilaterale hulp verlenen.

Wassenaar. Dr. A. DE JONG.

NASCHRIFT

Dr. De Jong acht de theoretische fundering van mijn betoog juist — dat is in elk geval reeds een goede basis voor wederzijds begrip. Wat betreft de consequenties die ik aan mijn theorie verbonden acht, moge ik hem korthedshalve verwijzen naar mijn artikel in „E.-S.B.” van 12 juli 1961 en 15 augustus 1962. Hij zal daar o.m. een pleidooi aantreffen voor een wereldomvattende organisatie die los van politieke, strategische of ideologische oogmerken de hulpverlening regelt en uitvoert, het oog uitsluitend gericht op het te bereiken einddoel: de harmonische — d.w.z. zowel geestelijke als materiële — ontwikkeling van de achtergeblevenen, opdat zij op den (langen)

duur uit eigen wil en kracht een met het westerse vergelijkbaar welvaartspeil zullen kunnen bereiken en handhaven.

Ook met betrekking tot het door hem aangerode probleem der „samenwerking” zal hij daar — zij het niet zo centraal gesteld als hij dat doet noch ook met gebruik van die term — het een en ander aantreffen. Mijn standpunt in dezen komt — zonder dat ik zo ver wil gaan dat ik het adagium „wie betaalt, regeert” klakkeloos wil toepassen — kort samengevat hierop neer, dat de internationale organisatie, belast met de hulpverlening, te werk gaat aan de hand van een volledig op de doelstelling afgestemd werkplan. Diepgaande raadpleging van de geholpenen bij de opstelling van dat plan ligt uiteraard voor de hand en zal bovendien een tactische noodzakelijkheid blijken te zijn. Wil men dit „samenwerking” noemen dan is mij dat goed.

Samenwerking zal bovendien bij de uitvoering vanzelfsprekend noodzakelijk zijn en ligt ook reeds besloten in de geest der doelstelling. Maar anderzijds zal men hen die de offers brengen m.i. bezwaarlijk het recht kunnen ontzeggen, over de doelmatigheid van de aanwending daarvan het

ADVIESBUREAU VOOR BEDRIJFSORGANISATIE A.V.B. te Utrecht

zoekt voor zijn afdeling administratieve organisatie een

medewerker

die zich met een grote mate van zelfstandigheid zal bezig houden met problemen betreffende:

- de verkoopadministratie en de orderprocedure;
- economische en prijscalculaties;
- technische en financiële prognoses.

Verlangd wordt:

- een bij voorkeur bedrijfseconomische opleiding; ook kandidaten met M.O. Boekhouden of gevorderde accountantsstudie (N.I.v.A.) komen in aanmerking;
- ervaring in het redigeren van rapporten op de bovengenoemde gebieden;
- leeftijd 30-35 jaar.

Geboden wordt:

- een verantwoordelijke functie met uitstekende perspectieven in een snel groeiende organisatie;
- een honorering in overeenstemming met het gewicht van de functie.

Eigenhandig geschreven brieven met uitvoerige gegevens worden onder nummer 178 ingewacht bij

Psychologisch Adviesbureau
L. Deen en Dr. J. G. H. Bokslag
Nwe Binnenweg 474, R'dam.

laatste oordeel uit te spreken. In de praktijk zou dit alles uiteraard neerkomen op een zeer veel tact en overleg eisend samenspel tussen helpers en geholpenen. Ik onderschat het gewicht en de moeilijkheid hiervan allerminst maar stel dat het ook niet meer is dan een onderdeel van wat ik een immense taak noemde. Ten slotte: ik verwierp niet elke vorm van bilaterale hulp, stelde slechts de eis dat zij in elk geval ingepast zal moeten worden in een overall-planning. Op dit punt, geloof ik, staan Dr. De Jong en ik dicht bij elkaar.

Hoewel Dr. De Jong dat niet met zoveel woorden zegt, zou men uit zijn aantekening kunnen lezen dat hij mijn vertogen maar „grauwe theorie” vindt. Is dat zo, dan is mijn antwoord, dat — helaas — de praktijk van het ogenblik inderdaad wel heel sterk afwijkt van hetgeen ik bepleit, maar dat dit m.i. een reden te meer is om te blijven pleiten. Alweer ter bekorting verwijs ik dienaangaande naar hetgeen ik schreef in de voorlaatste alinea van mijn artikel van juli 1961.

's-Gravenhage.

Drs. P. S. J. ABLIJ.

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt.

De geldmarkt heeft in de afgelopen week twee keer een omslag te zien gegeven. De dollartoevoer naar de Centrale Bank had enige tijd voor een betrekkelijke overvloed op de markt gezorgd, die voor oktober uniek moet worden genoemd. Na het bekend worden van de weekstaat van De Nederlandsche Bank op dinsdagmiddag bleek de ruimte toch minder groot dan werd gedacht. Dit was af te leiden uit een scherpe daling van het saldo der banken bij de Centrale Bank en de opnemng van voorschotten in rekening-courant. Toen de belastingbetalingen nog, zij het op beperkte schaal, voortgingen en hiertegenover geen dollarverkopen meer plaatsvonden, kondigde zich een krapte aan, die de daggeldrente in twee etappes van 1 pCt. naar 2 pCt. opjoeg. Iedereen wist, dat dit maar tijdelijk zou zijn, want op vrijdag zou de kwartaalbetaling door het Rijk aan de gemeenten enige honderden miljoenen in de markt brengen. Dit bleek ook uit te komen, waarop de callgeldrente tot $1\frac{1}{4}$ pCt. omlaagging. De financiering van de expansie van de bankpapiercirculatie tegen ultimo oktober lijkt gewaarborgd. De storting op de staatslening midden november komt dan echter in zicht. Of het thans tot een maximum opgelopen

tegoed van 's Rijks Kas bij De Nederlandsche Bank zal verminderen, lijkt niet onmogelijk, doch waar de markt haar evenwicht zal vinden, is thans nog moeilijk te bezien.

Kapitaalmarkt.

Zowel op de emissiemarkt als op de markt voor onderhandse leningen is de activiteit stijgend. Dit kan toevallig zijn. Het is ook mogelijk, dat het bedrijfsleven bevreemd is dat de zojuist ingevoerde kredietrestrictieregeling bankkrediet schaarser of dat de aan de gang zijnde rentestijging het geld op de kapitaalmarkt duurder zal maken. Tegelijkertijd begint de komende loon- en prijsstijging reeds scha-

ADVIESBUREAU VOOR BEDRIJFSORGANISATIE A.V.B. te Utrecht

zoekt voor de sector vorming en training een

staffunctionaris opleidingen

die zal worden belast met:

- het verzorgen van interne en externe voordrachten ten behoeve van directies en stafleden van overwegend industriële ondernemingen;
- het leidinggeven aan en coördineren van uitgebreide cursusactiviteiten;
- het in teamverband uitbrengen van organisatie-adviezen.

Verlangd wordt:

- een bij voorkeur academische opleiding (ingenieur, econoom, psycholoog, jurist);
- ervaring in het houden van voordrachten en het leiden van discussies;
- inzicht in de organisatorische en bedrijfseconomische problematiek;
- leeftijd 30-35 jaar.

Geboden wordt:

- een honorering in overeenstemming met het gewicht van de functie;
- een afwisselende, leerzame werkkring in een sterk expansieve organisatie.

Eigenhandig geschreven brieven
met uitvoerige gegevens worden
onder nummer 179 ingewacht bij

Psychologisch Adviesbureau
L. Deen en Dr. J. G. H. Bokslag
Nwe Binnenweg 474, R'dam.

duwen vooruit te werpen, o.a. in de vorm van een verhoging van de goederenaankopen. Een activering van de kassaldi zal hiermede wel gepaard gaan, doch is niet aantoonbaar. Wel bemerkbaar is een teruglopen in de groei der besparingen bij spaarbanken. Tegenover de hierboven aangeduide gewijzigde situatie aan de vraagkant op de kapitaalmarkt ontwikkelt zich, zij het nog niet helemaal duidelijk, eveneens een verandering aan de aanbodzijde.

In de rente-ontwikkeling vindt een en ander haar weerspiegeling. In onderstaand staatje ziet men dat het effectieve rendement van langjarige staatsleningen de $4\frac{1}{2}$ pCt. reeds zeer dicht is genaderd.

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	28 dec. 1962	H. & L. 1963	18 okt. 1963	25 okt. 1963		28 dec. 1962	18 okt. 1963	25 okt. 1963
Algemeen	345	401 — 346	390	387	Van Gelder Zn	244	230 $\frac{1}{2}$	230
Intern. concerns	464	560 — 463	537	534	Amsterdamsche Bank	390	386 $\frac{1}{2}$	361
Industrie	319	359 — 321	349	347	Robeco	f. 208	f. 230	f. 228
Scheepvaart	134	164 — 135	162	162	New York.			
Banken	257	261 — 232	246	241	Dow Jones Industrials	652	751	756
Handel enz.	150	162 — 150	159	160	Rentestand.			
<i>Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.</i>					Langl. staatsobl. a)	4,24	4,43	4,47
Aandelenkoersen.					Aand.: internationalen a)	3,20		
Kon. Petroleum	f. 157		f. 164	f. 164	lokalen a)	3,86		
Philips G.B.	f. 139		f. 150	f. 147	Disconto, driemaands schatkist-			
Unilever	f. 138,40		f. 141,10	f. 140,70	papier	2	1 $\frac{1}{8}$ -2	1 $\frac{1}{8}$ -2
A.K.U.	401 $\frac{1}{2}$		511	504	a) <i>Bron: Veertiendaags Beursoverzicht Amsterdamsche Bank.</i>			
Hoogovens, n.r.c.	558		566	562 $\frac{1}{2}$	C. D. JONGMAN.			
Kon. Zout-Ketjen, n.r.c.	723		783	777				
Zwanenberg-Organon	909 $\frac{3}{4}$		918	917				

Een van onze relaties, een internationaal handelsconcern te Amsterdam met o.a. enkele eigen productie-eenheden en dochtermaatschappijen in binnen- en buitenland, zoekt een

financieel economisch medewerker

Deze functionaris zal worden toegevoegd aan de algemene procuratiehouder, belast met de financiële- en administratieve zaken van het concern. Hij zal betrokken worden bij alle aangelegenheden die met financiële- en administratieve controle en organisatie te maken hebben. Na een inwerktijd zal o.a. het kritisch bestuderen van de tussentijdse financiële rapporten van de dochterondernemingen en het behandelen van kwesties op het gebied van pensioen-, transport- en schadeverzekeringen, tot zijn taak gaan behoren.

Voor deze functie komt in aanmerking een jonge man met middelbare schoolopleiding, gevolgd door voortgezette (zelf) studie in boekhoudkundige- en/of economische richting. Enkele jaren praktijkervaring strekt tot aanbeveling. Een goede - schriftelijke - uitdrukkingsvaardigheid in de moderne talen, speciaal Duits en Engels, is noodzakelijk. Deze functie biedt uitstekende ontwikkelingsmogelijkheden.

Zij, die voor deze functie in aanmerking komen zullen in een vertrouwelijk onderhoud nadere gegevens kunnen verkrijgen. Een proeve van handschrift dient bij de sollicitatie te worden ingesloten.

Brieven met pasfoto en volledige inlichtingen omtrent opleiding, ervaring levensloop en reden van sollicitatie onder no. 928 te richten aan het Amsterdams Psychotechnisch Laboratorium, o.l.v. dr. Ph. M. van der Heijden, Verdijkstraat 6, Amsterdam-Z.

Belangrijk Iglo-nieuws!

Totaal nieuw
maaltijden-
systeem voor
bedrijfs-
cantines met
ongekende
voordelen
voor U!

PROEVEN BEWEZEN HET!

Het begon in de U.S.A. en in Zweden. Experimenten met diepvries-maaltijden voor bedrijfs-cantines bleken een schitterend succes! Stormenderhand ging men over tot dit moderne, dóór en dóór doelmatige systeem. Iglo nam proeven in Nederland. Resultaat? Verrassend!

EVEN VERNUFTIG ALS EENVOUDIG!

Een warme maaltijd voor uw personeel met een minimum aan materiaal! Nú kan uw bedrijf volstaan met enkele grote diepvrieskasten - die de maaltijden bewaren en één of meer verwarmingsovens. Daarin zijn per half uur (!) 36 of 72 maaltijden gebruiks-klaar!

ONGEKENDE VOORDELEN

Het nieuwe Iglo-systeem stelt u nu in staat om warme maaltijden te serveren in uw bedrijf op zeer voordelige wijze!

- geen dure, onrendabele investeringen
- uiterst korte bereidingstijd
- geen tijdverlies, geen afwas van borden, schalen (Iglo-maaltijden in aluminium plateaus, die na het gebruik worden weggegooid)
- geen verloren ruimte
- standaardprijzen
- dank zij het diepvriesprocédé zeer hoge standaardkwaliteit
- onbeperkt aantal maaltijden vers voorradig op elk tijdstip
- en... keuze uit ± 25 verschillende maaltijden.

Een zeer ruim assortiment. Voor iedereen zijn eigen lievelingsgerecht. Een uitkomst bij overwerk.

ONGEDACHTEN MOGELIJKHEDEN

Het nieuwe Iglo-systeem heeft méér unieke kanten! Voor middelgrote bedrijven zonder maaltijdenregeling is nu mogelijk, wat tot voor kort onmogelijk was! Ja, zij kunnen nu ook profiteren van deze belangrijke voordelen:

- warme maaltijden, afgestemd op iedere persoonlijke voorkeur, bevorderen 't werkplezier (productiefactor van belang)
- warme maaltijden houden, ook bij overwerkers het plezier erin
- warme maaltijden zijn een wervingsargument van grote waarde!
- warme maaltijden trekken ook ver-wonende krachten aan!

Richt uw verzoek om inlichtingen (kosten, prijzen per maaltijd, assortiment etc.) aan: Iglo N.V. Nijenoord 1A, Utrecht, tel. 030-35641; onze catering-manager de heer van der Zeijden zal u gaarne bezoeken.

Iglo-maaltijden voor de
bedrijfs-cantine van vandaag!

Pelikan 1022 G «interplastic»
geeft duidelijk leesbare smetvrije
doorslagen, is uitermate
duurzaam en bijzonder
«schoon» te hanteren.
interplastic het carbonpapier met
de rode rugzijde is beslist
onmisbaar in het moderne kantoor.

Günther Wagner Hannover Pelikan-Werke

Alleenvertegenwoordigers voor Nederland

H. van Gemert & Co. N.V. Amsterdam

CENTRAAL BEHEER

VERZEKERING EN DIENSTVERLENING

ten behoeve van het bedrijfsleven

WET-RISICO

bedrijfs-w.a.-verzekering, motorrijtuigverzekering, ongevallenverzekering voor inzittenden van automobielen.
collectieve invaliditeitsverzekering.

BRAND-RISICO

brand- en bedrijfsschadeverzekering van industriële en andere objecten.

MOLEST-RISICO

verzekering tegen oorlogsschade, stormschade en andere risico's.

VERVOER-RISICO

transportverzekering van goederenzendingen in binnen- en buitenland.

PENSIOEN-RISICO

collectieve ouderdoms-, weduwen-, wezen- en invaliditeitsverzekering.

VERENIGING VOOR CENTRALE ELEKTRONISCHE ADMINISTRATIE - C.E.A.

loon-, voorraad-, debiteuren-administratie, facturering enz. met behulp van elektronische apparatuur.

De bij Centraal Beheer aangesloten verenigingen werken op zuiver onderlinge grondslag.

Het lidmaatschap kan u een belangrijke besparing op de kosten opleveren.

**CENTRAAL BEHEER BELAST ZICH
OOK MET DE ADMINISTRATIE VAN
ONDERNEMINGSPENSIOENFONDSEN**

STELT U VOOR
HET VERKRIJGEN
VAN INLICHTINGEN
IN VERBINDING MET:

CENTRAAL
C.B.
BEHEER

BOS EN LOMMER-
PLANTSOEN 1,
AMSTERDAM-W.
TEL. 134971
POSTBUS 8400